

Εισαγωγή στην Κλασική Αρχαιολογία II (5ος - 4ος αι. π.Χ.)

Ιφιγένεια Λεβέντη

Τμήμα: Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

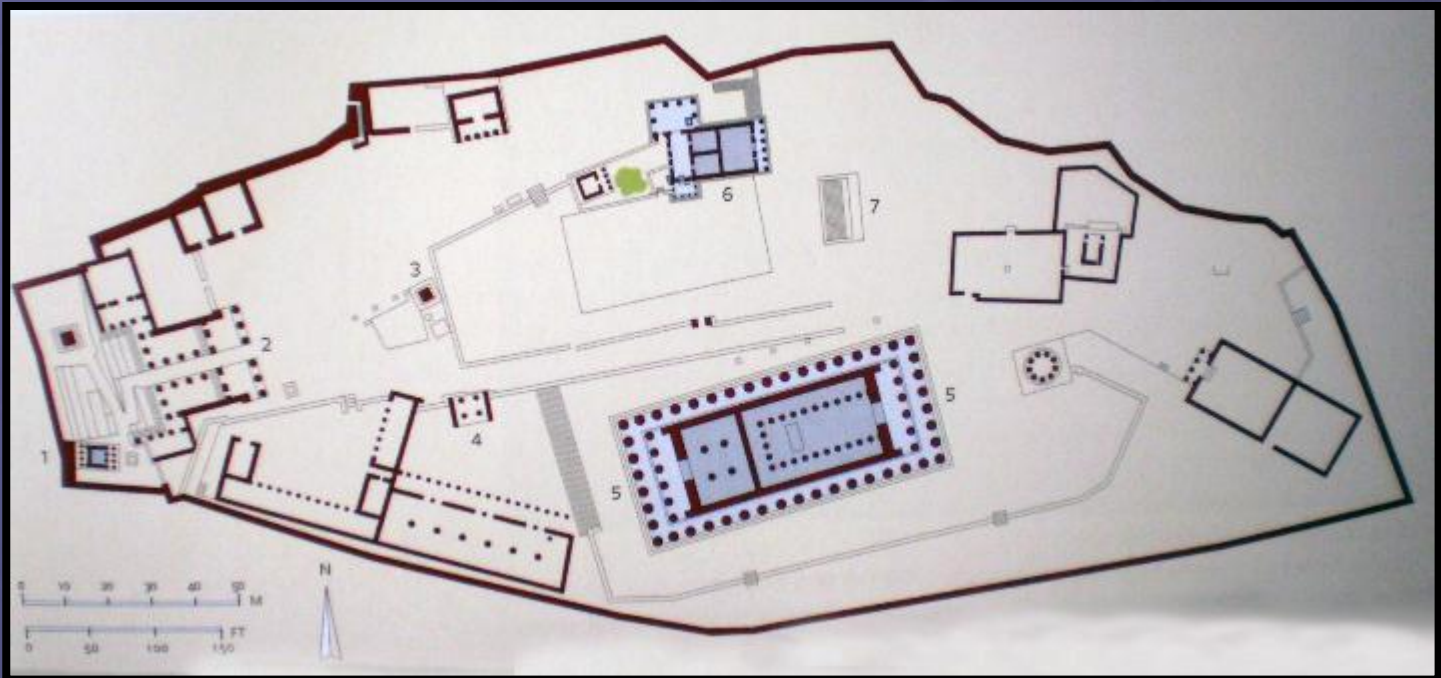
3. Κλασική Αρχιτεκτονική και Τοπογραφία. Αθηναϊκή Ακρόπολη. Αγορά Αθηνών. Ναοδομία 5^{ου} αι. π.Χ.

D. Buitron Oliver, *The Greek Miracle. Classical Sculpture from the Dawn of Democracy, the Fifth Century B.C.*, The Washington National Gallery, 1992. Μετά από τους Περσικούς Πολέμους, η αθηναϊκή Δημοκρατία δίνει έμφαση στην ανοικοδόμηση της Ακρόπολης και της Αγοράς της πόλης, καθώς και ναών στην πόλη και την αττική ύπαιθρο. Οικοδομικά προγράμματα εξελίχθηκαν διαδοχικά στην περίοδο του Κίμωνος, του Περικλή, στα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου, καθώς και στην περίοδο του Λυκούργου, τον 4^ο αι. π.Χ.

Τα τείχη της Ακροπόλεως είναι της περιόδου του Κίμωνος, ο οποίος ενδιαφέρθηκε επίσης για την ανοικοδόμηση της Αγοράς. Ο Περικλής αντίθετα, ενδιαφέρθηκε για την ανέγερση οικοδομημάτων στην Ακρόπολη, και την ύπαιθρο χώρα (Μακρά τείχη, Τελεστήριο Ελευσίνας, πιθανότατα δωρικός ναός Ποσειδώνος στο Σούνιο). Την οικοδομική δραστηριότητα στην Ακρόπολη και την πόλη συνέχισαν οι Αθηναίοι και στην περίοδο του Πελοποννησιακού πολέμου. Τότε οικοδομήθηκαν εξ ολοκλήρου ιωνικοί ναοί, όπως ο ναός της Αθηνάς Νίκης και το Ερέχθειο στην Ακρόπολη, ο ναός πιθανότατα της Εύκλειας στον Άρειο Πάγο και ο ναός που αποδίδεται στην Αρτέμιδα Αγροτέρα στον Ιλισσό. Παράλληλα, ολοκληρώθηκε ο γλυπτός διάκοσμος του Ηφαιστείου, ενώ οικοδομήθηκε και ο δωρικός ναός της Νέμεσης στο ιερό της στο Ραμνούντα.

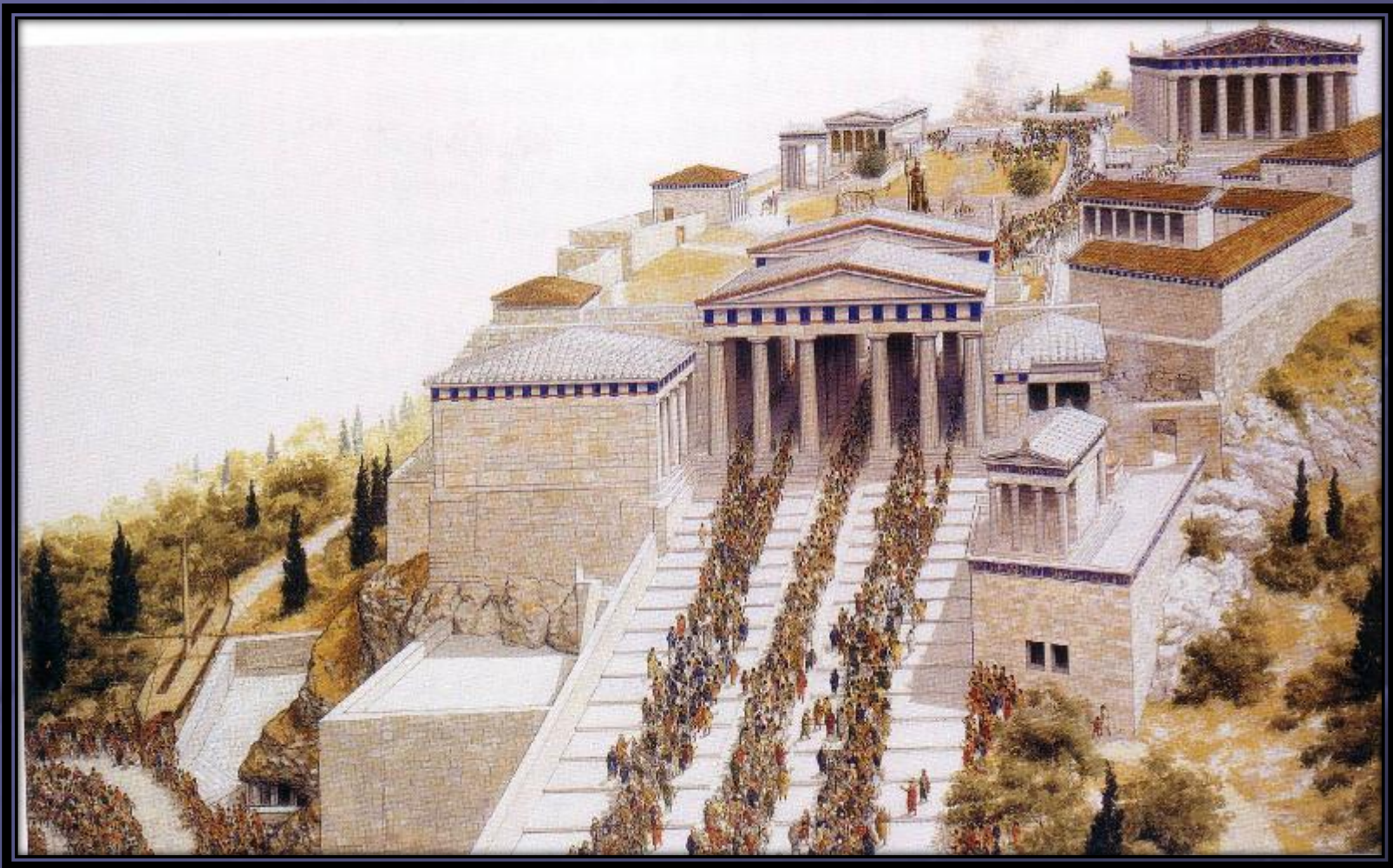
Στην Αγορά της Αθήνας, αμέσως μετά από την Περσική εισβολή, το 470 π.Χ. οικοδομούνται η Ποικίλη Στοά, η Θόλος (χώρος συνάθροισης και σίτισης των πρυτάνεων), καθώς και η Βασίλειος Στοά (επανοικοδόμηση) και το Παλαιό Βουλευτήριο. Στο τελευταίο τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ. στην Αγορά οικοδομούνται το Νέο Βουλευτήριο, η Στοά του Ελευθερίου Διός, η Νότια Στοά I, και το Νομισματοκοπείο. Στη λυκούργεια περίοδο, στο β' μισό του 4^{ου} αι. μ.Χ. οικοδομείται στη δυτική πλευρά της αθηναϊκής Αγοράς και ο μικρός ναός του Απόλλωνος Πατρώου. Τα διοικητικά οικοδομήματα βρίσκονται στην δυτική πλευρά της Αγοράς, ενώ εκείνα που εξυπηρετούσαν την εμπορική λειτουργία στην ανατολική πλευρά της. Πάνω στο λόφο του Αγοραίου Κολωνού υψωνόταν το Ηφαίστειο, ο κοινός ναός του Ηφαίστου και της Αθηνάς, πατρών θεών της πόλης και προστατών των τεχνιτών. Στην πλατεία της Αγοράς υπάρχουν υπαίθρια μικρά ιερά αφιερωμένα σε ηρωικές και προγονικές λατρείες. Επίσης στα ΒΔ. της υπάρχει ο υπαίθριος βωμός των δώδεκα θεών και βορειότερα αυτού ο βωμός της Αφροδίτης Ουρανίας.

Η αθηναϊκή Ακρόπολη.

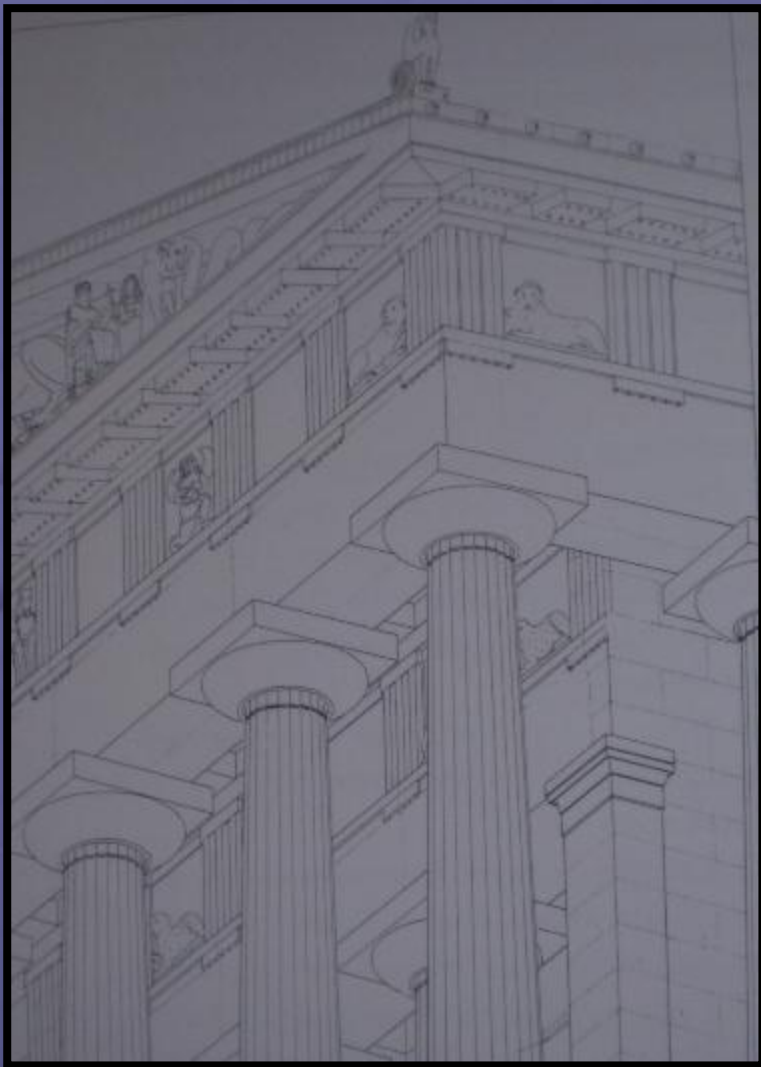
Άποψη της Ακρόπολης από τα Β. από την αθηναϊκή Αγορά

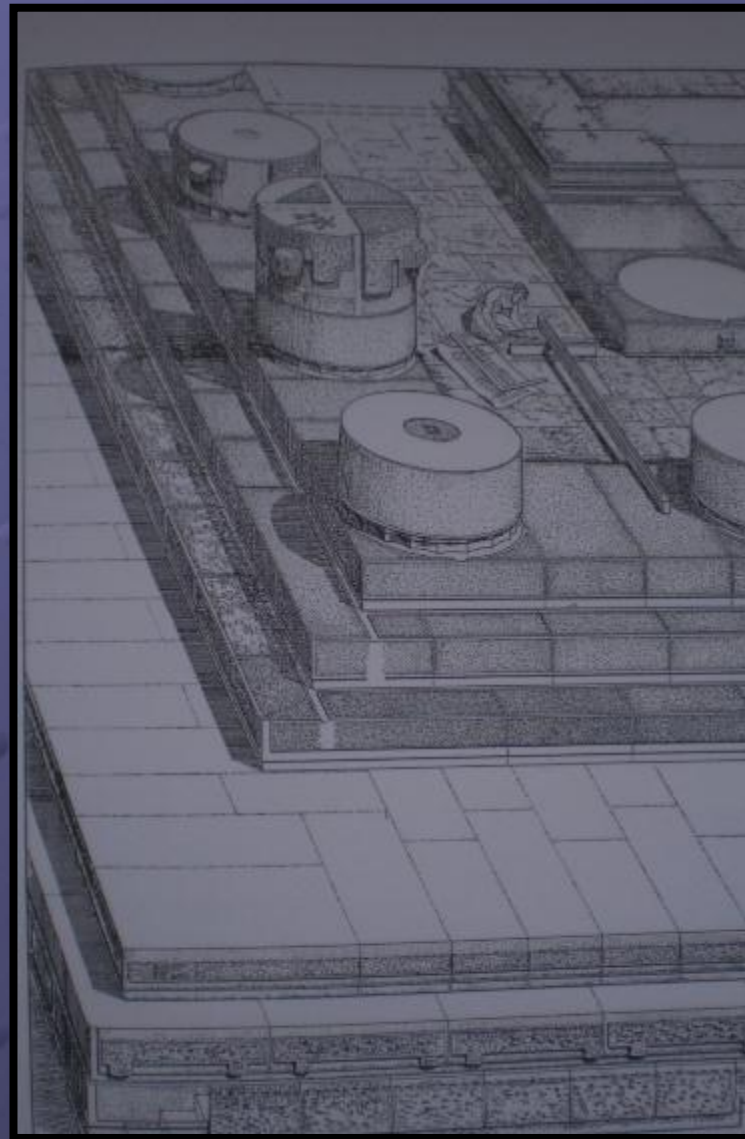
Αναπαράσταση της παναθηναϊκής πομπής.

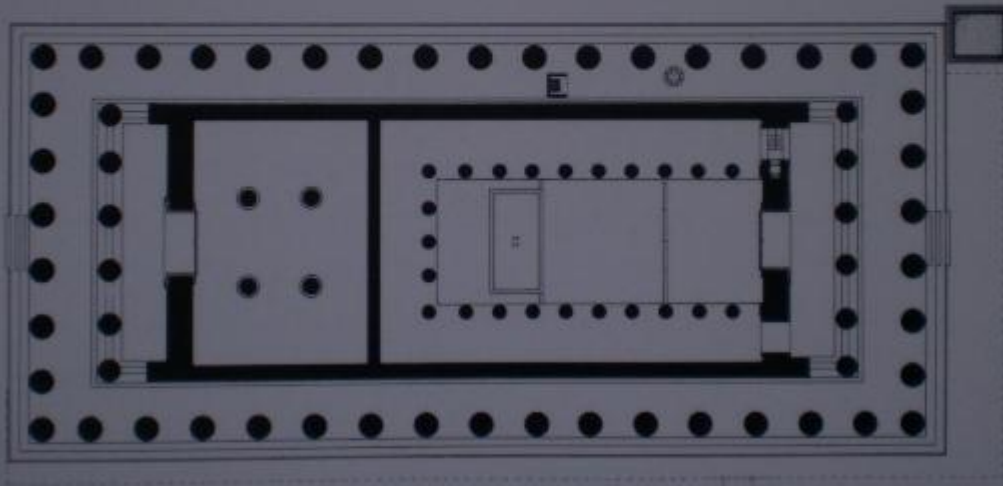
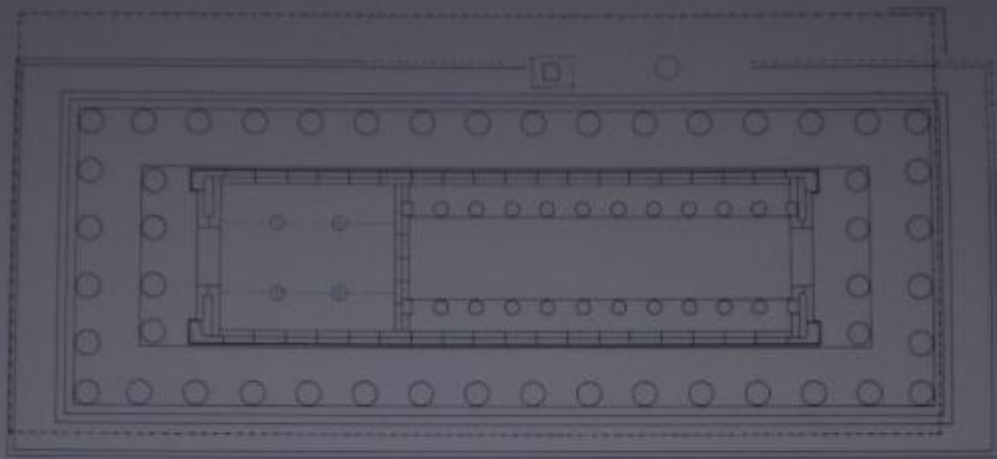
Η είσοδος στην Ακρόπολη και ο ναός της Αθηνάς Νίκης.

Πρώτος Παρθενών (Παρθενών Ι) 580-566 π.Χ. Σχέδιο Μ. Κορρές.

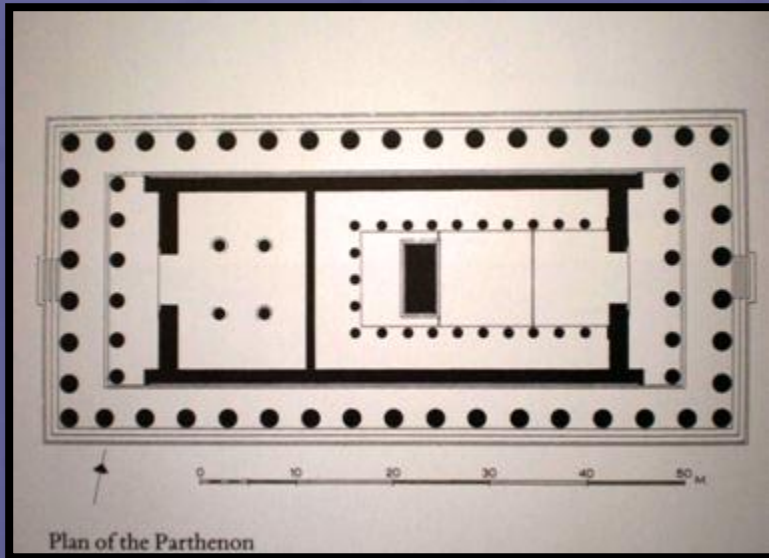
Προπαρθενών (Παρθενών ΙΙΙ), 490-485/480 π.Χ. Ο πρώτος μαρμάρινος ναός στη θέση αυτή. Ανάθημα για τη νίκη των Αθηναίων στον Μαραθώνα. Ημιτελής και πυρποληθείς από Πέρσες. Σχέδιο Μ. Κορρές.

8. Πρώτος = 490-485 π.Χ. και δεύτερος = 447-438 π.Χ. μαρμάρινος Παρθενών. Συγκριτική παράθεση των κατόψεων. (Μ. Κορρές, 1985)

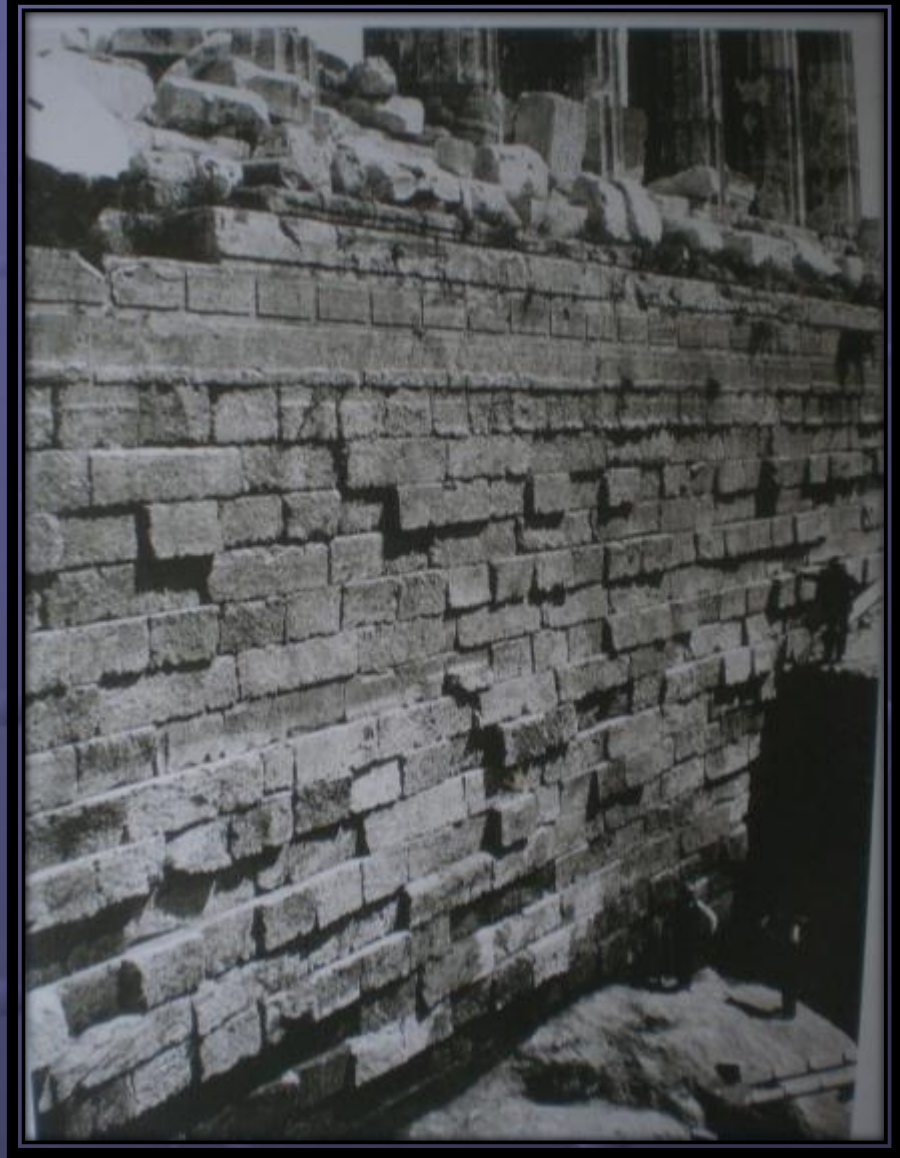
Προπαρθενών (Παρθενών ΙΙΙ) και Περικλείος Παρθενών (Παρθενών ΙV, 447-438 π.Χ.). Σύγκριση κατόψεων. Παρά τα κοινά στοιχεία στο αρχιτεκτονικό σχέδιο, ο περικόλειος ναός διαθέτει ευρύτερο σηκό, για να περιλάβει την πειόσχημη δίτονη κιονοστοιχία που περιέκλειε το κολοσσικό χρυσελεφάντινο άγαλμα της Αθηνάς Παρθένου του Φειδία. Το άγαλμα και ο ναός ολοκληρώθηκαν μαζί και καθιερώθηκαν το 438 π.Χ.

Περίκλειος Παρθενών. Κάτοψη και
γραφική αναπαράσταση εσωτερικού
κατά Μ. Κορρέ.

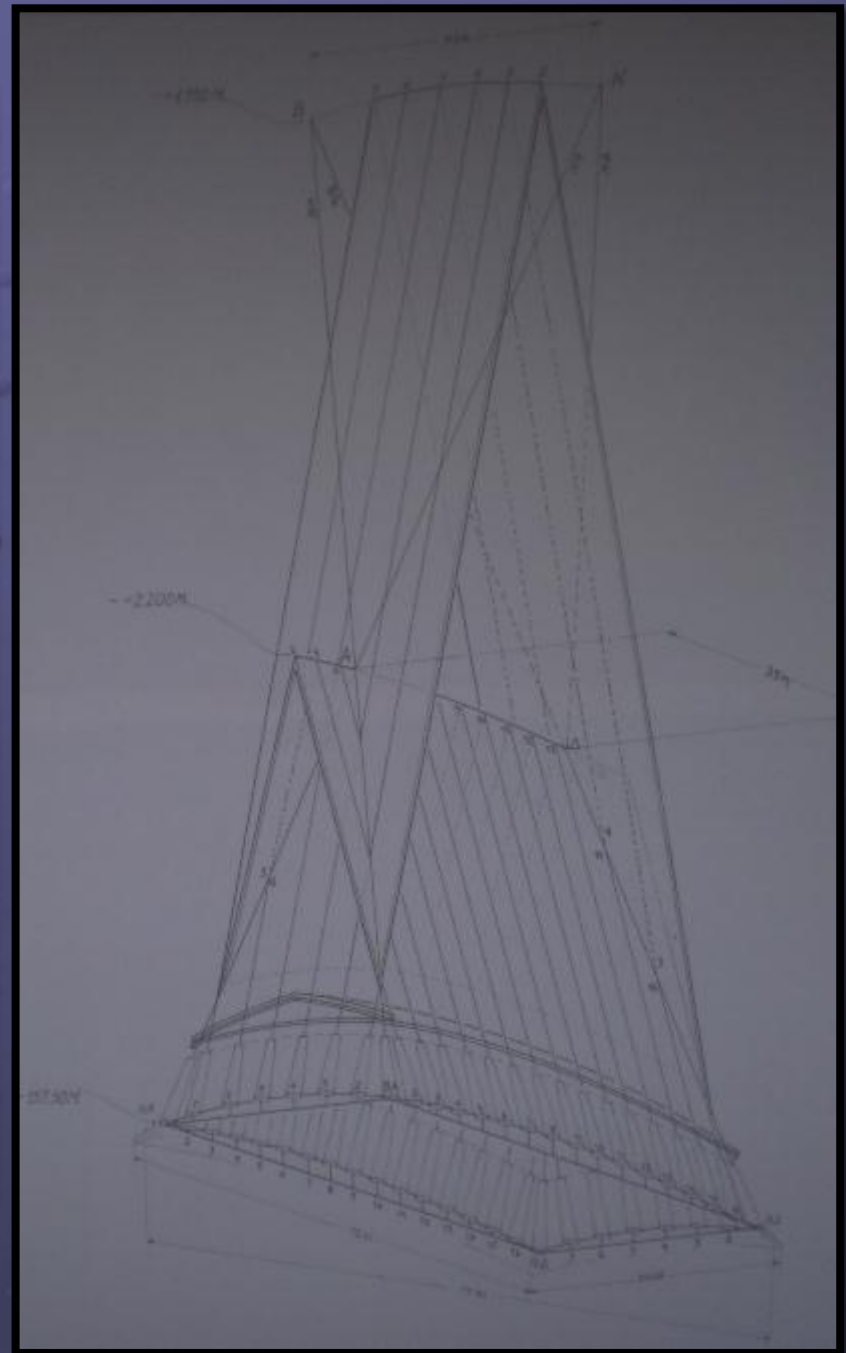

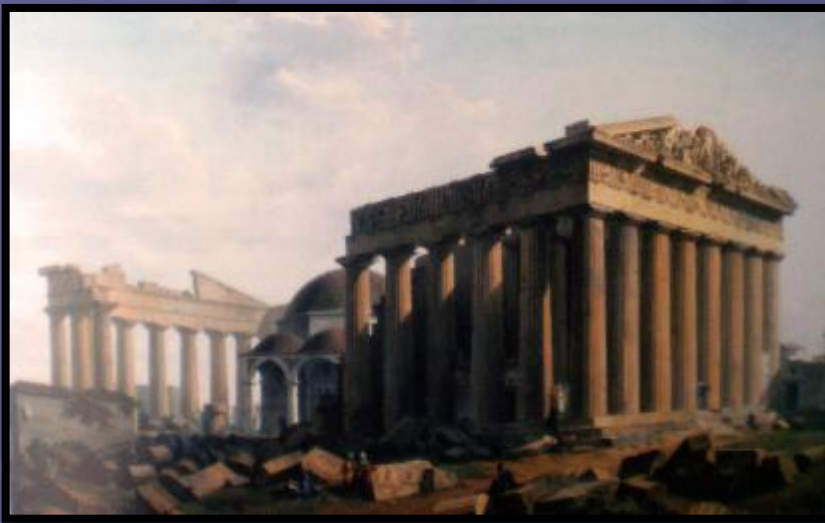
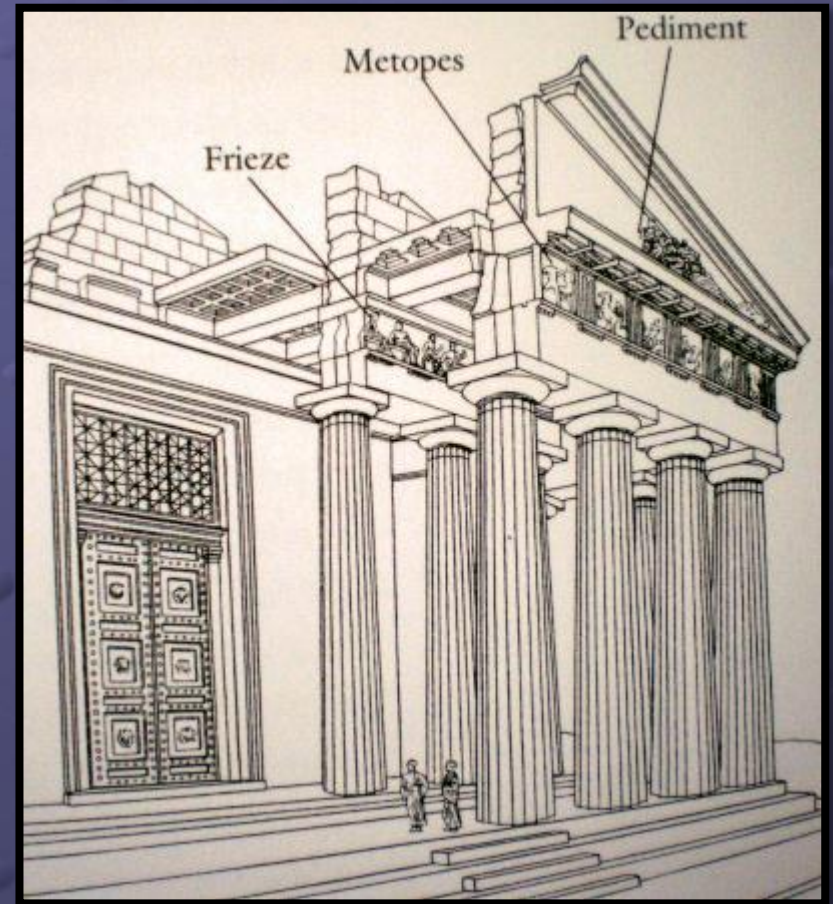

Ο πρόναος (με τη μορφή ανοιχτής πρόστασης) και ο στερεοβάτης του Περίκλειου Παρθενώνος.
Στο μέτωπο του προνάου, εσωτερικά του πετρού, διακρίνεται η ιωνική ζωφόρος. Πιθανή δεύτερη
ζωφόρος, αποδίδεται πάνω από την είσοδο στον σηκό.

Πλάγιο ακρωτήριο Παρθενώνος με μορφή Νίκης.
Συνοπτικό διάγραμμα που δείχνει τις οπτικές
εκλεπτόνσεις του κτηρίου. Σχέδια Μ. Κορρέ.

Ο Παρθενών και η θέση του γλυπτού διακόσμου του στην περίκλεια περίοδο (447-432 π.Χ.). Μετόπες, ιωνική ζωφόρος, αετώματα.

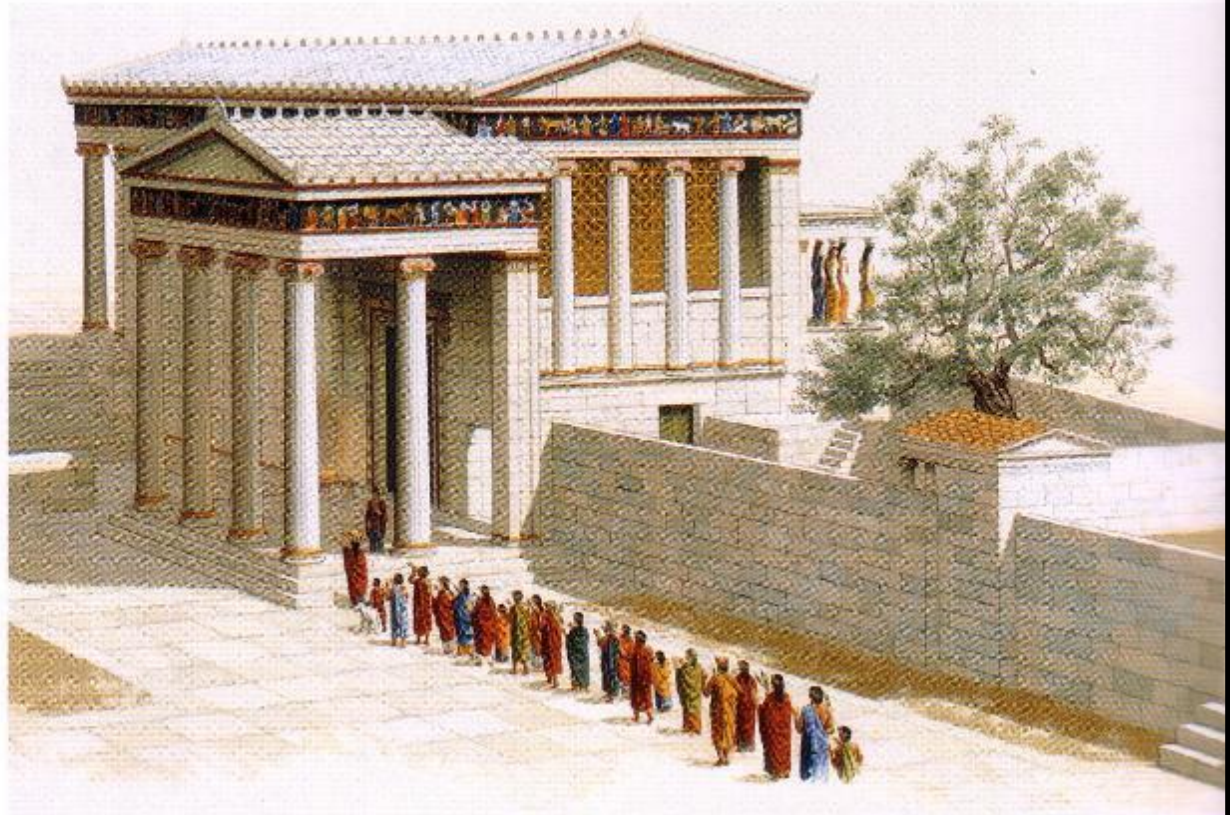

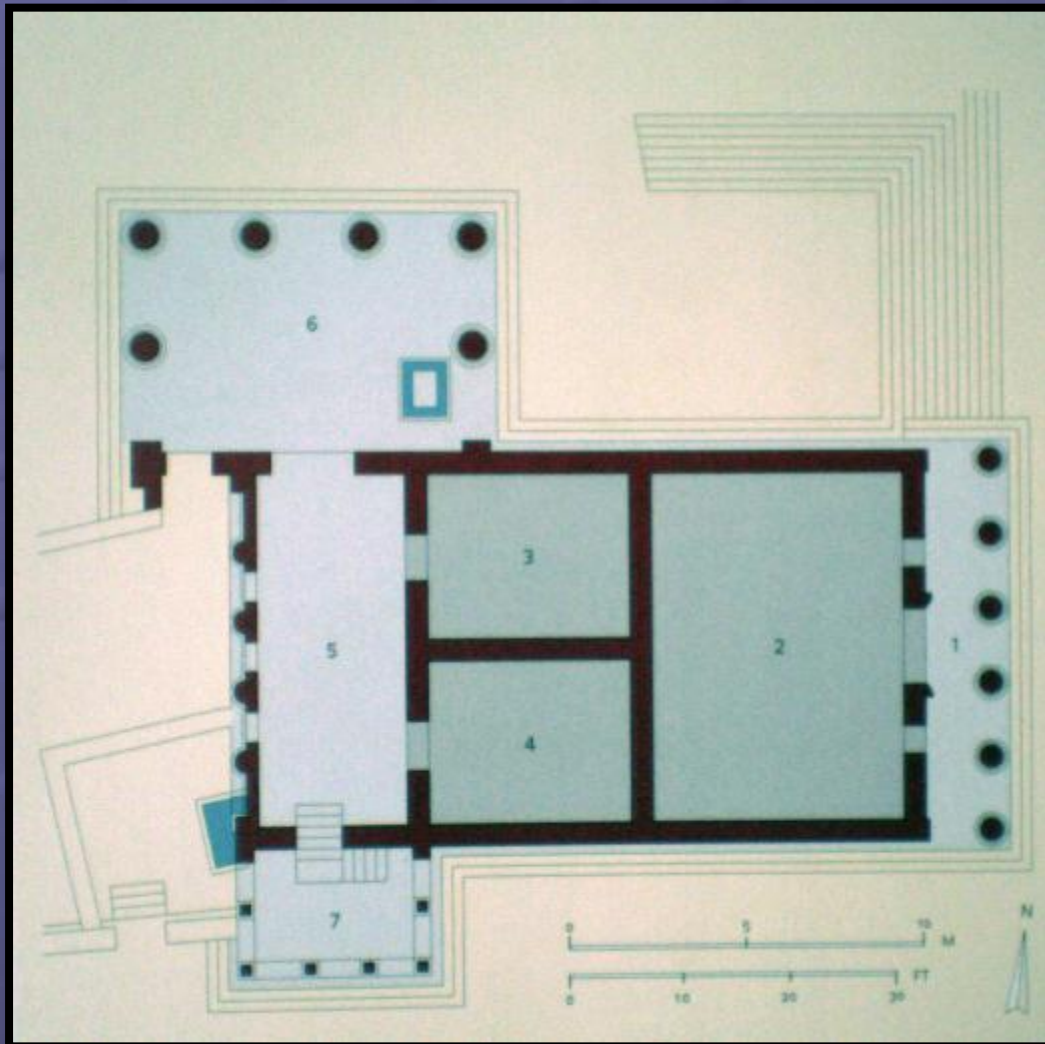
Αναπαράσταση ιωνικής ζωφόρου Παρθενώνος με την παναθηναϊκή πομπή και άλλα επεισόδια της παναθηναϊκής εορτής.

Ερέχθειο στην Ακρόπολη. Άποψη από ΒΔ.

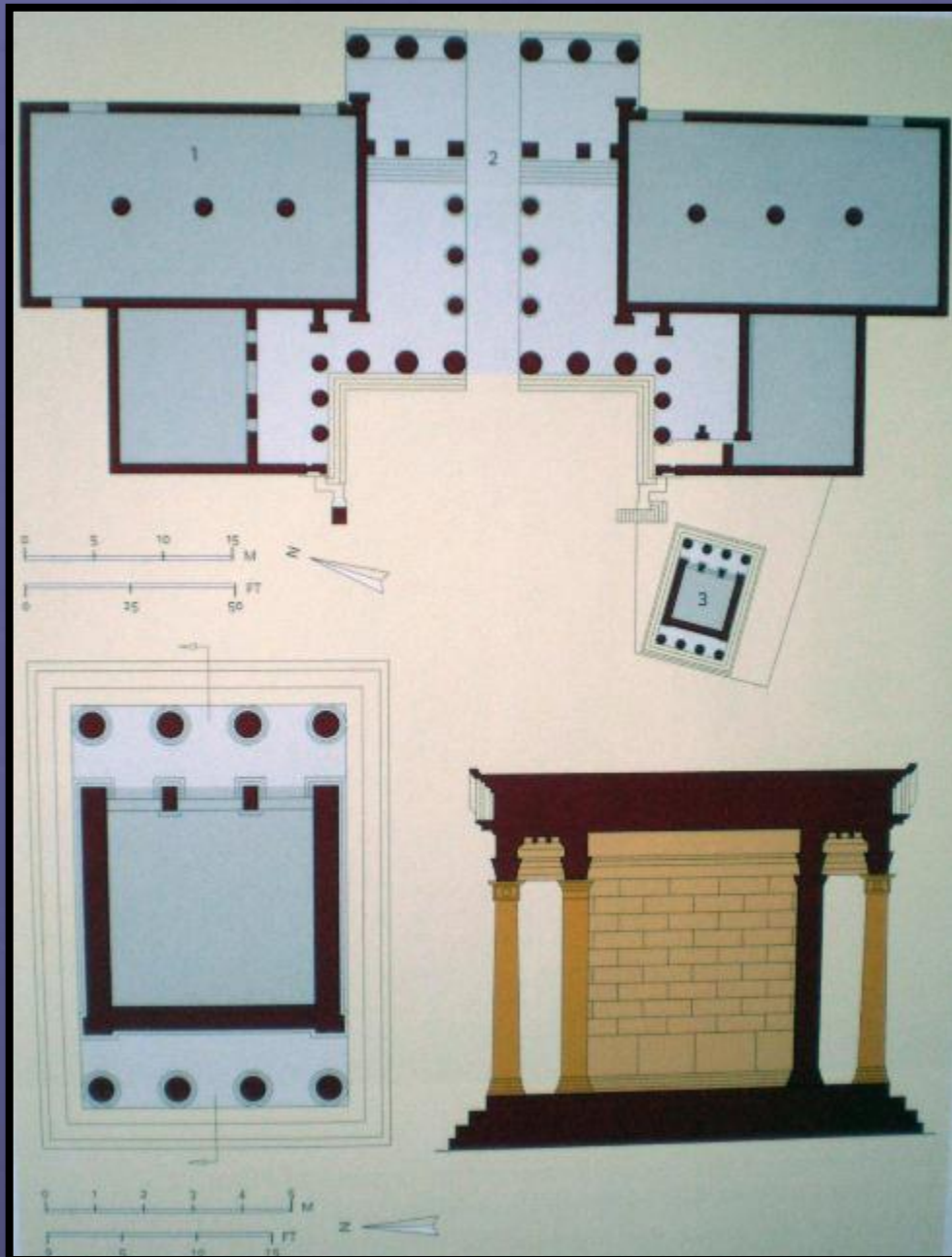
109 The Erechtheum viewed from the north-west. The high walls of the garden of Pandrosos screen the basement of the west façade from view. Drawing P. Connolly.

Ερέχθειο (430-413, και 409-404 π.Χ.) Κάτοψη.

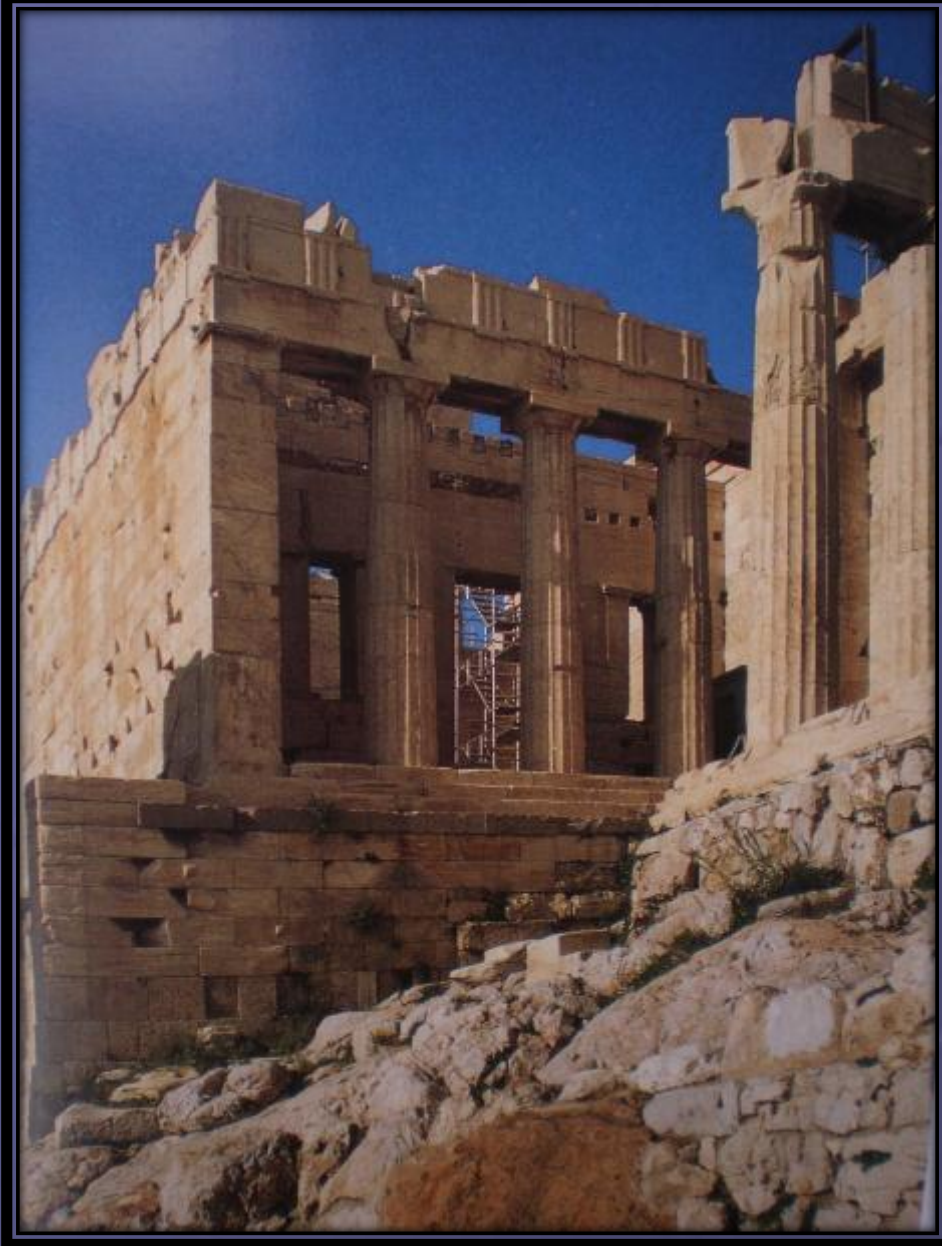

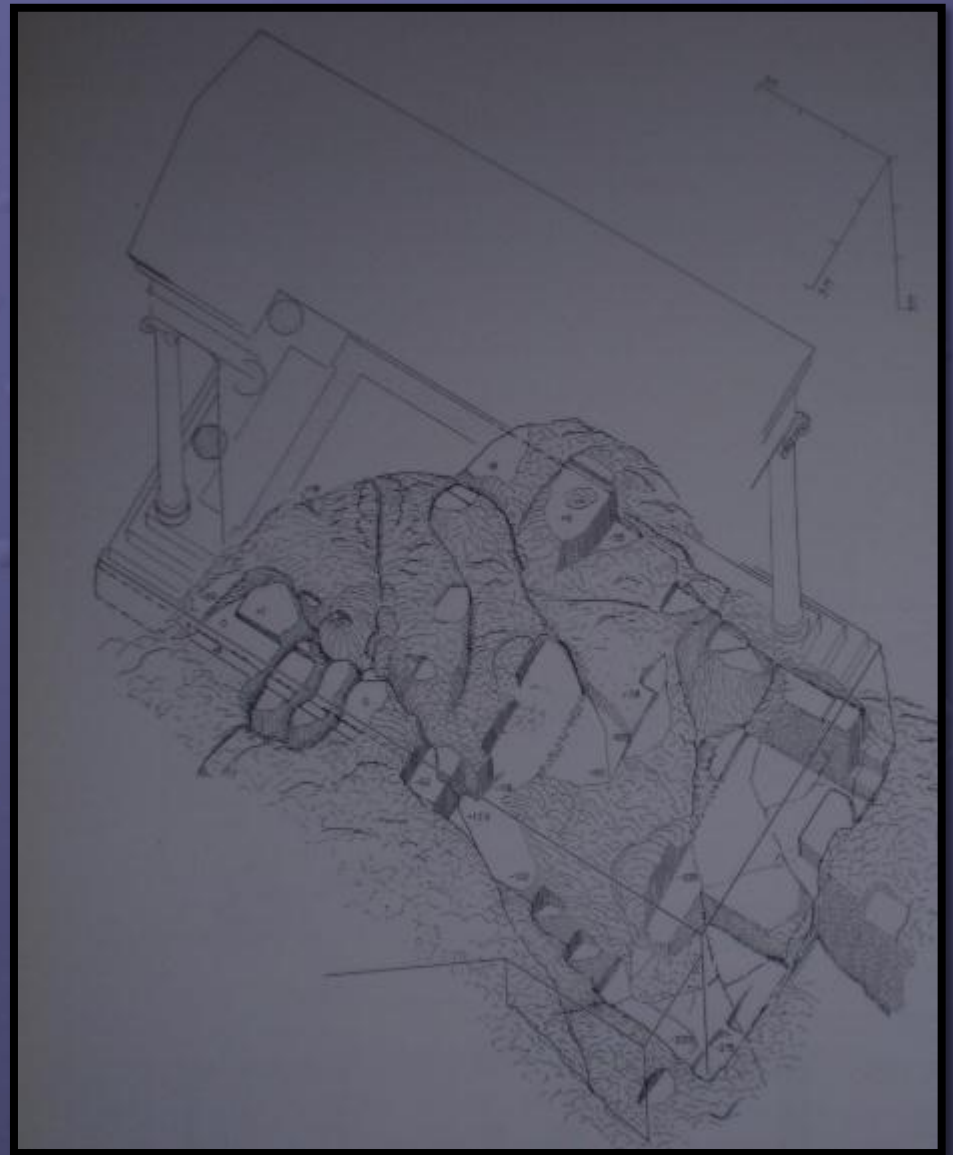
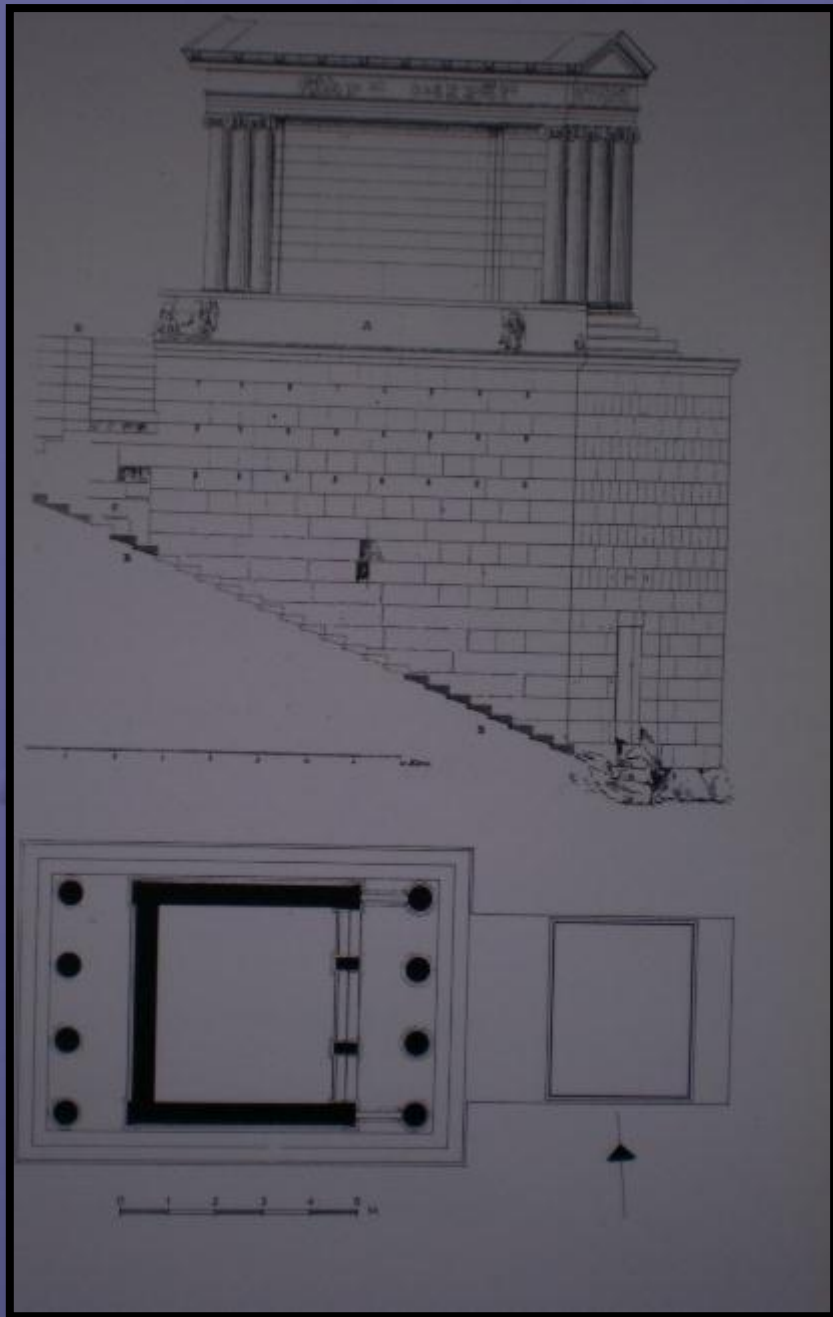
Μνησίκλεια Προπύλαια (435-432 π.Χ.) σε σχέση με τον ναό της Αθηνάς Νίκης (427/6-423 π.Χ.)

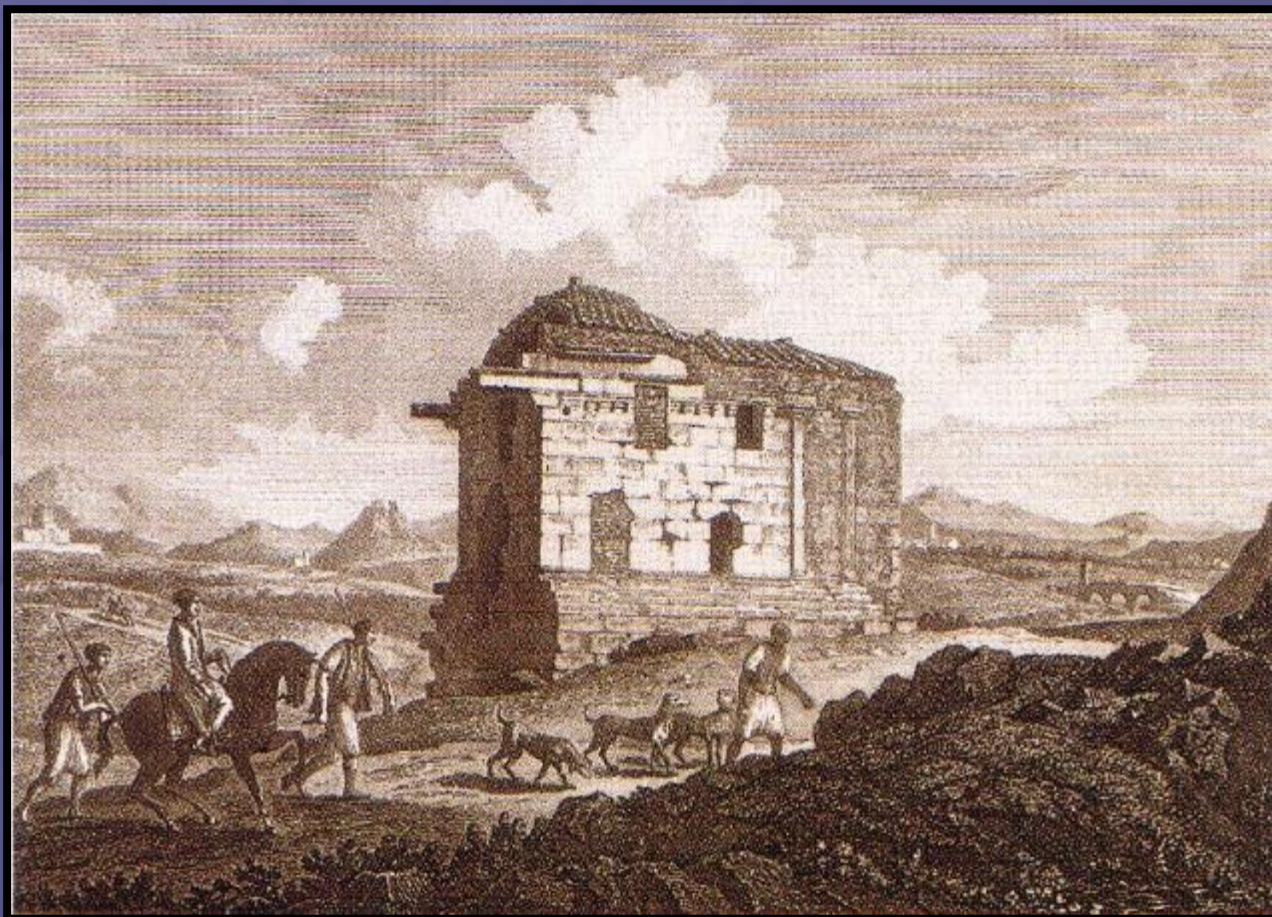
Μνησίκλεια Προπύλαια 435-432 π.Χ. Άποψη από τα ΝΑ. Ημιτελή λόγω της έκρηξης του Πελοποννησιακού πολέμου.

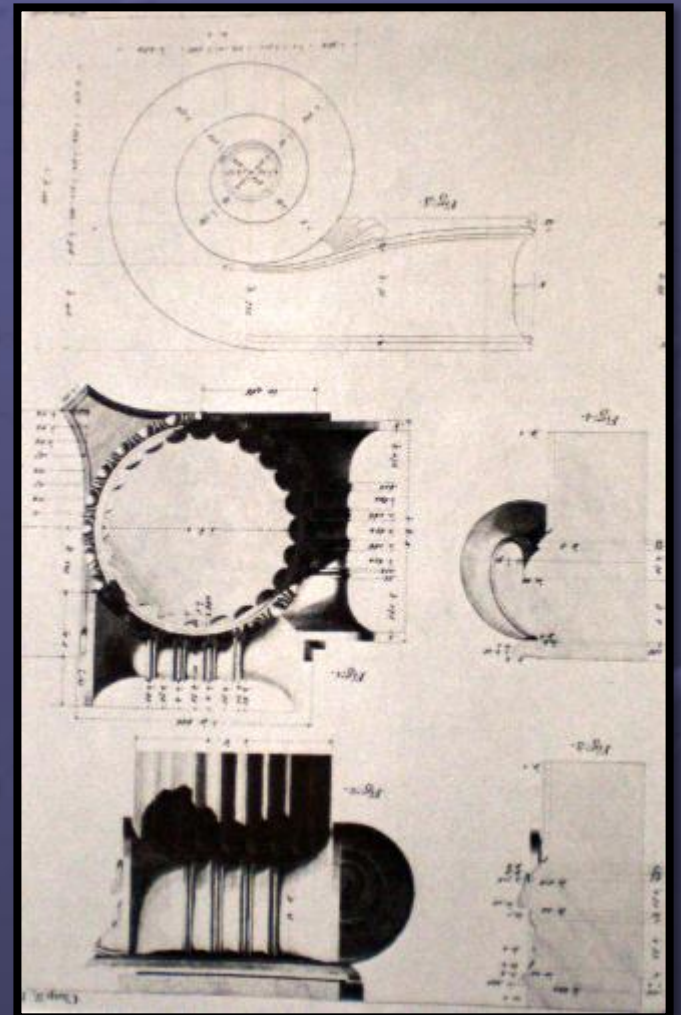
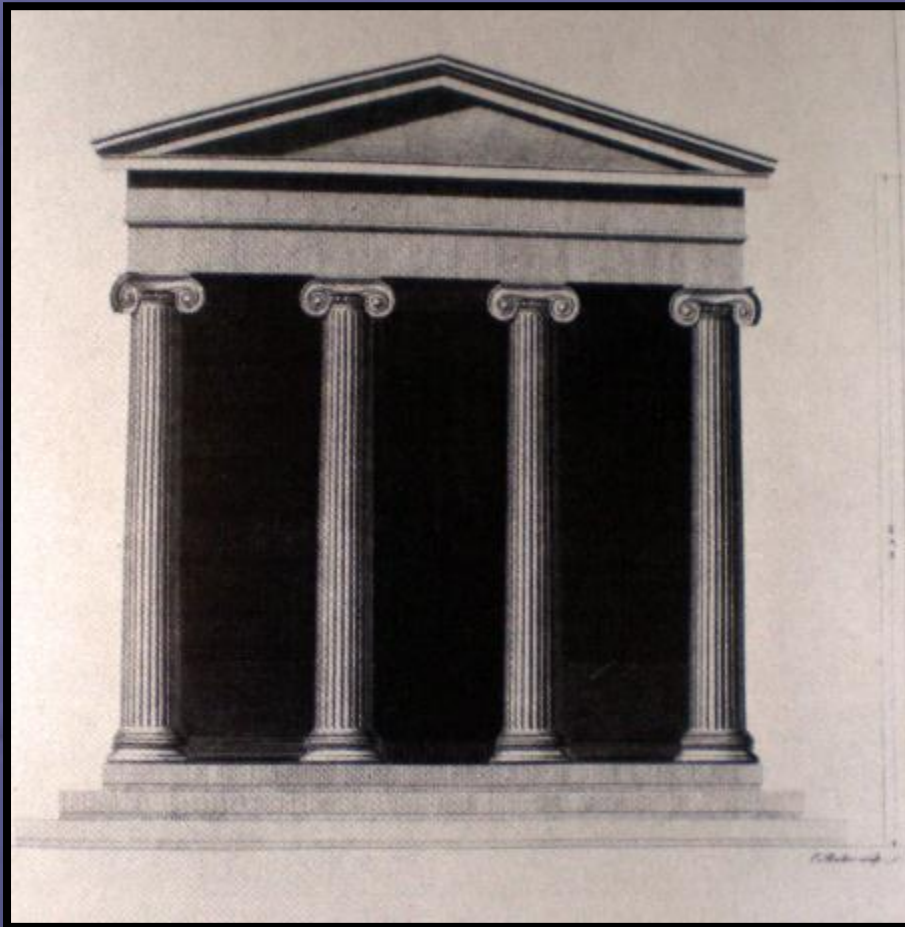
Μνησίκλεια Προπύλαια. Ναός της Αθηνάς Νίκης. Άποψη της Ακρόπολης στην Τουρκοκρατία.

Μικροί ιωνικοί ναοί στην Αθήνα. 430-420 π.Χ. Ναός, θωράκιο και Πύργος της Αθηνάς Νίκης στην Ακρόπολη. Ναός Αρείου Πάγου (ναός Εύκλειας ίσως). Σχέδια Μ. Κορρές.

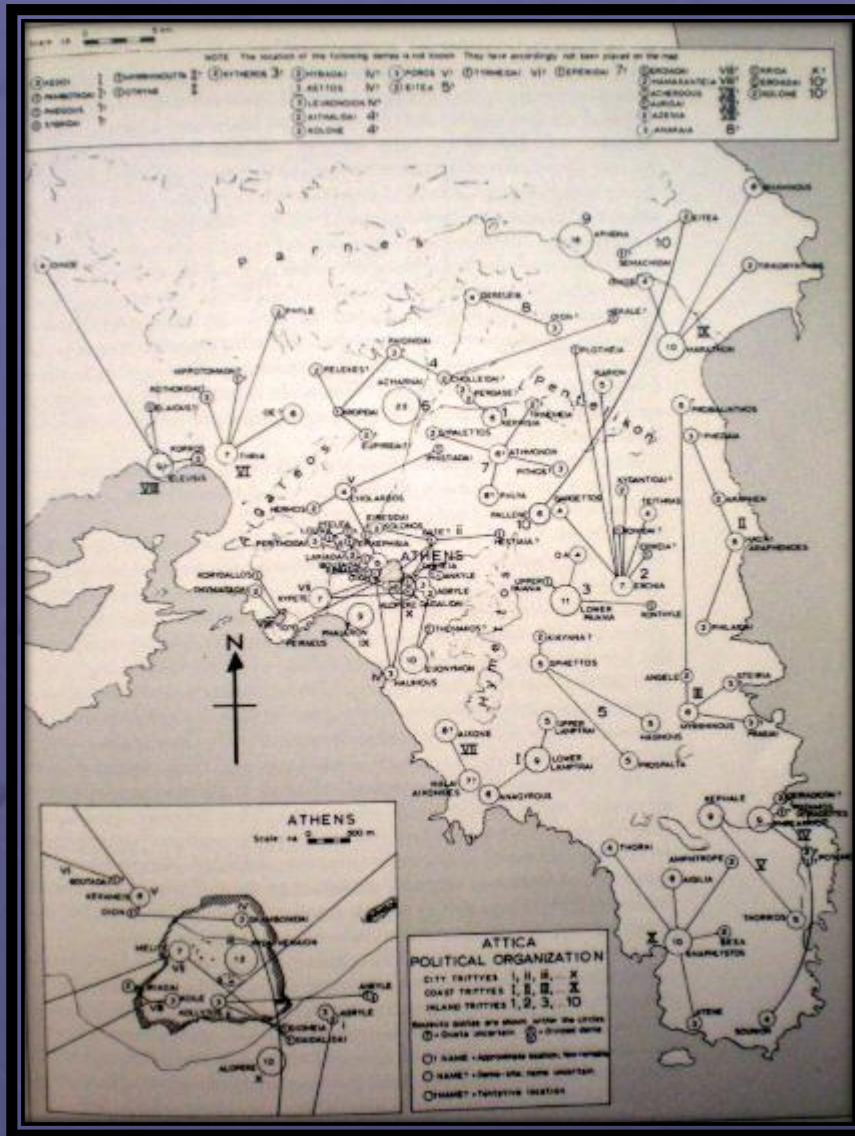
Ιωνικός ναός στον Ιλισσό πριν από την κατεδάφισή του το 1778. Είχε μετατραπεί σε χριστιανική εκκλησία, την Παναγίαν εις την Πέτραν.

Ιωνικός ναός στον Ιλισσό. Πιθανόν ναός της Αρτέμιδος
Αγροτέρας 430-420 π.Χ. Σήμερα κατεστραμμένος.
Αρχιτεκτονική αποτύπωση από J. Stuart και N. Revett, 1762.

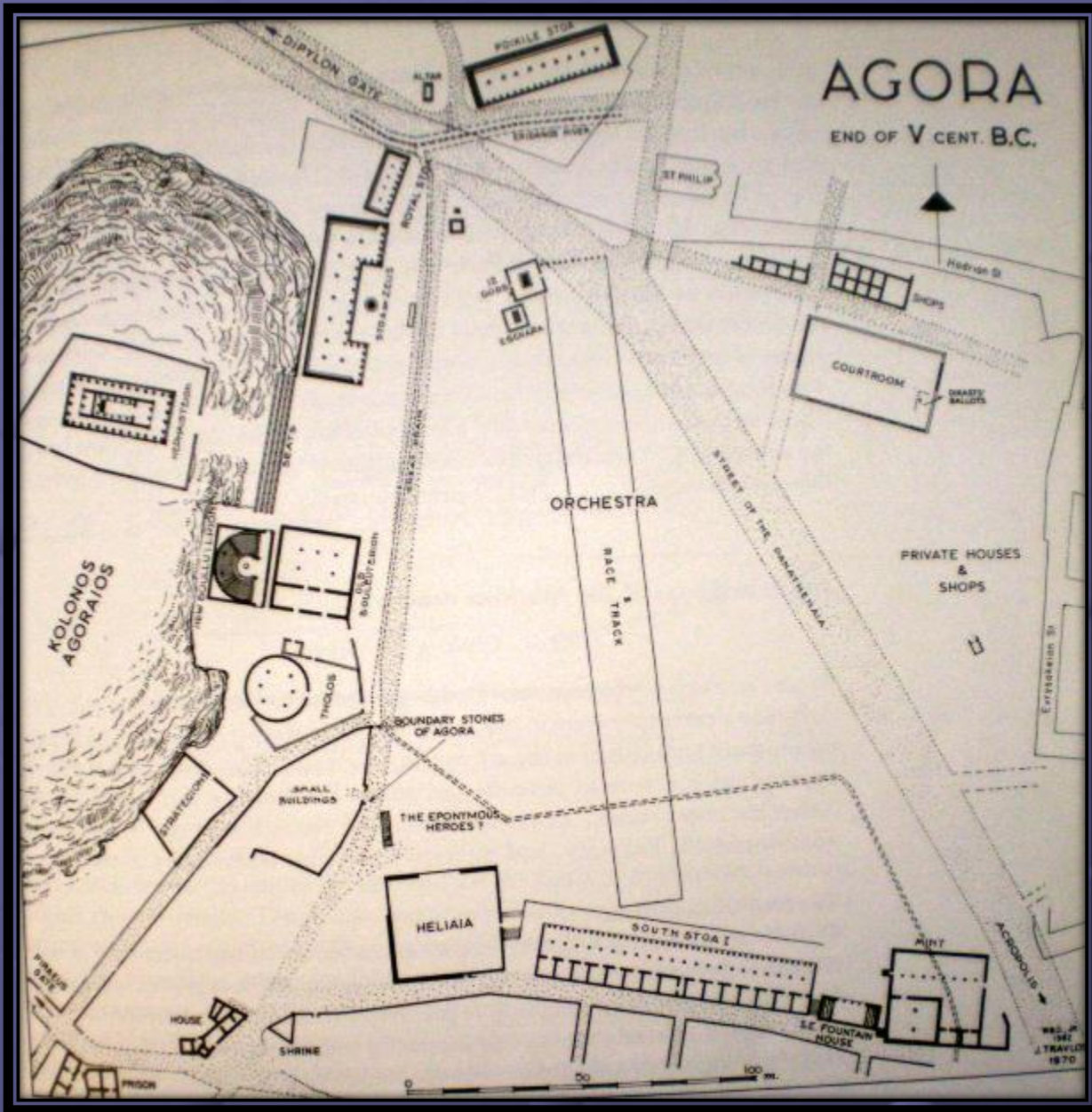

Ιωνικός ναός των Αμπελοκήπων. 435-430 π.Χ. Σχέδιο Μ. Κορρέ.

Η πολιτική διαίρεση της Αττικής. Κλασικοί χρόνοι. Κατά Traill.

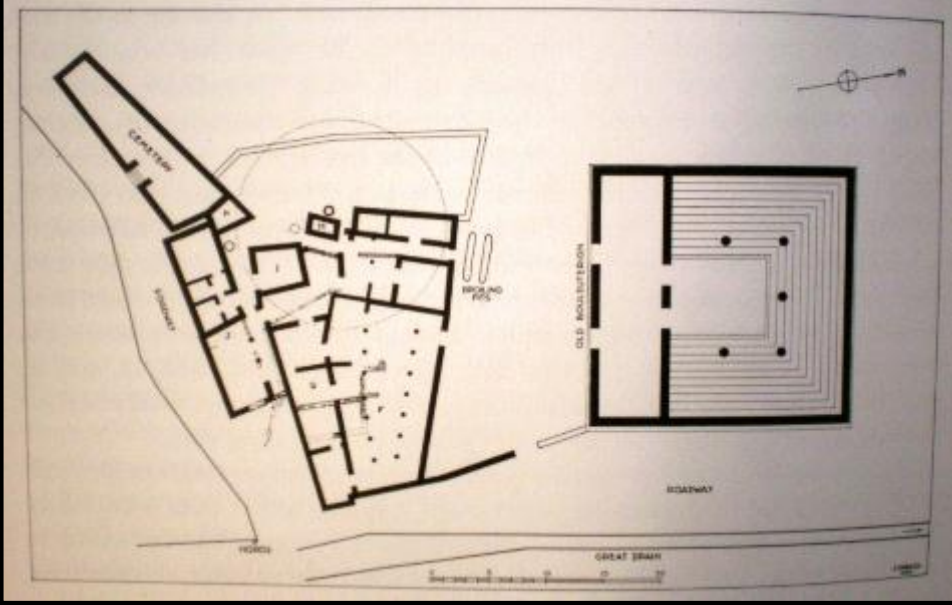
Η Αγορά της Αθήνας στον 5^ο αι. π.Χ.

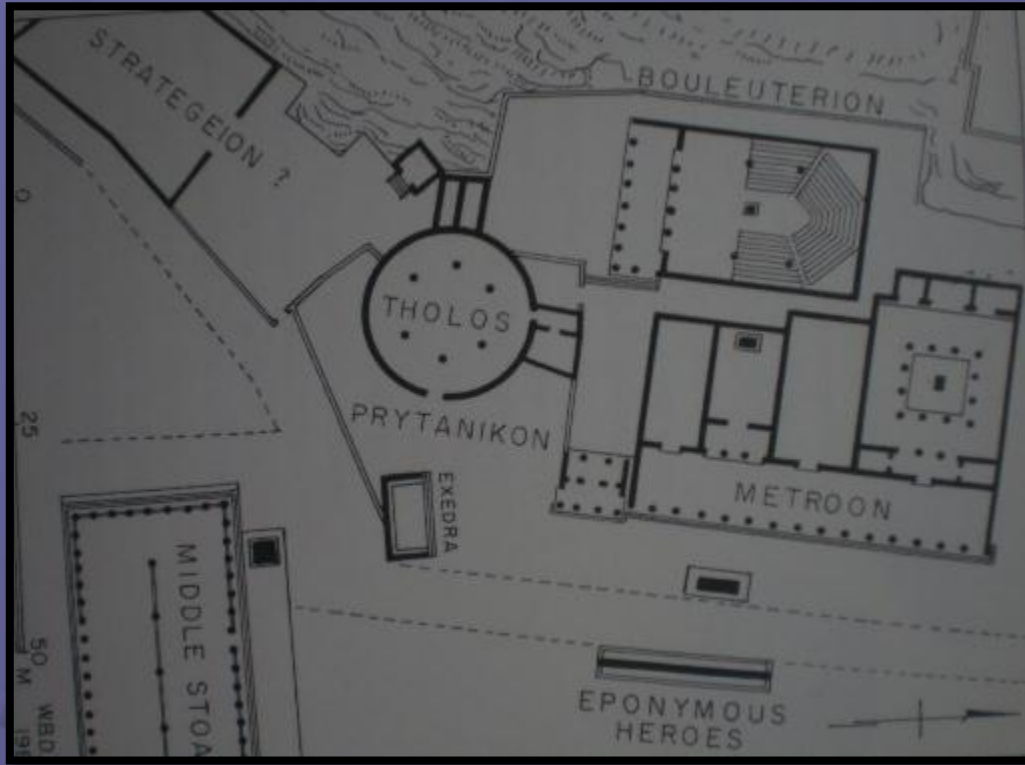
23, 24 The Altar of the Twelve Gods: a reconstruction drawing and a view of the extant southwest corner, with the base for the statue dedicated by Leagros in the foreground. The Altar was the point from which all distances from Athens were measured.

27 Plan of Building F and the Old Bouleuterion, or Senate House, along the west side of the Agora, c. 500 BC.

Αθήνα, Αρχαία Αγορά. Βωμός Δώδεκα Θεών. Παλαιό Βουλευτήριο και Κτήριο F.

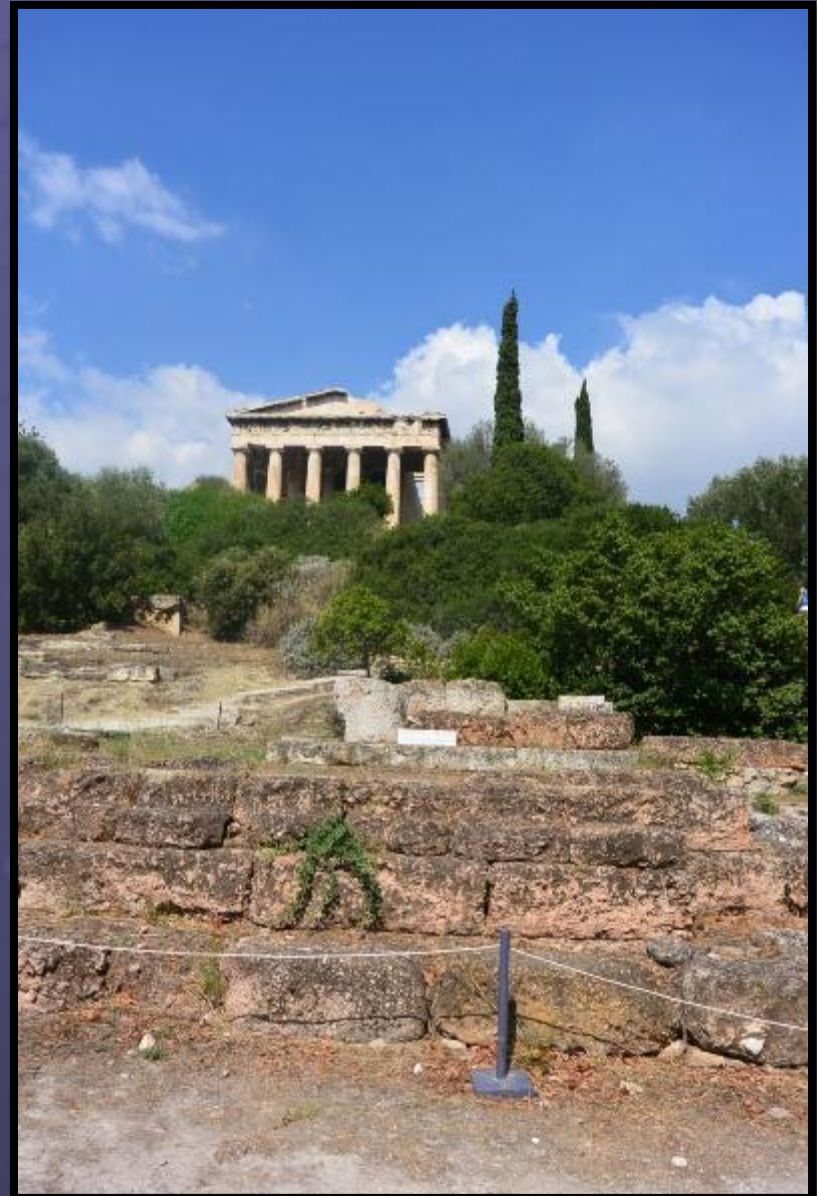

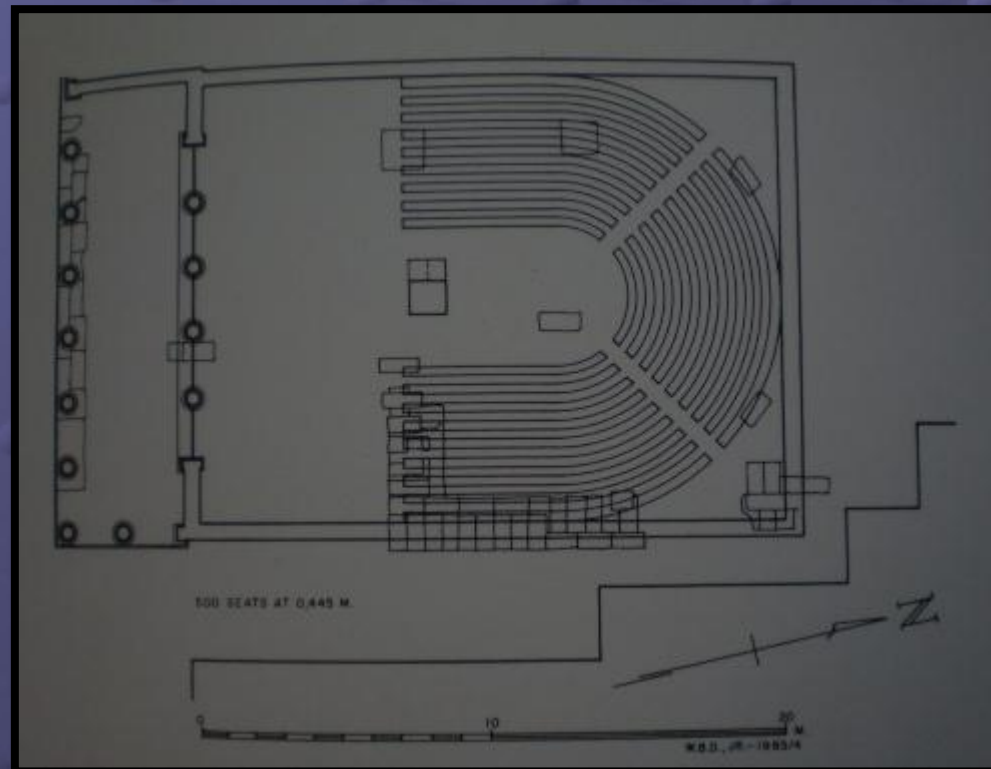
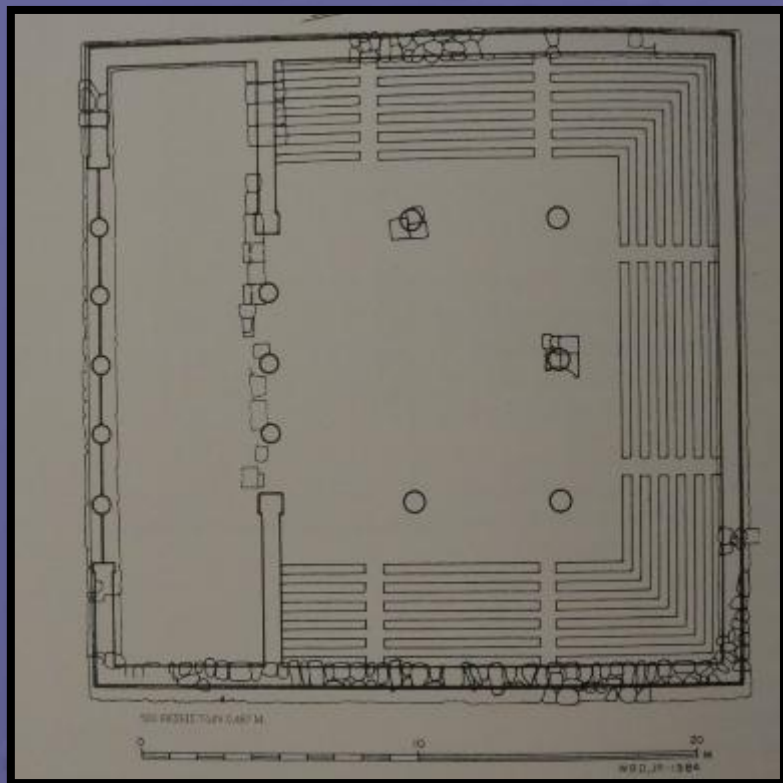
ΝΔ. πλευρά Αγοράς με τα διοικητικά κτήρια. Η Θόλος (Σκιάς) για την εστίαση των Πρυτάνεων του αθηναϊκού κράτους. Το Νέο Βουλευτήριο.

Αγορά. Ο Βωμός των Δώδεκα θεών και τα
Βουλευτήρια στη δυτική πλευρά της, Παλαιό
(περ. 500 π.Χ.) και Νέο (περ. 400 π.Χ.).

Το Παλιό και το Νέο Βουλευτήριο.

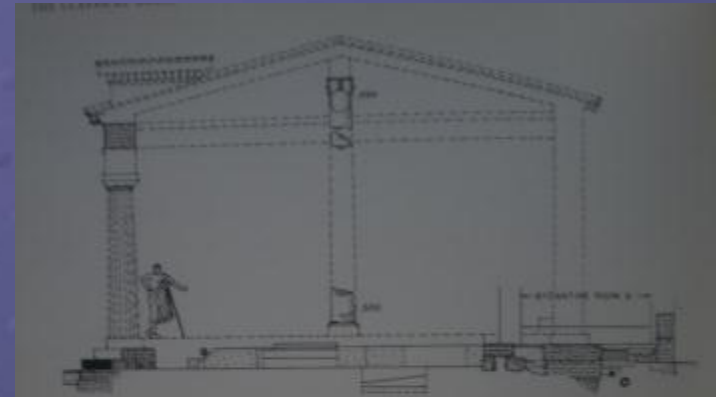
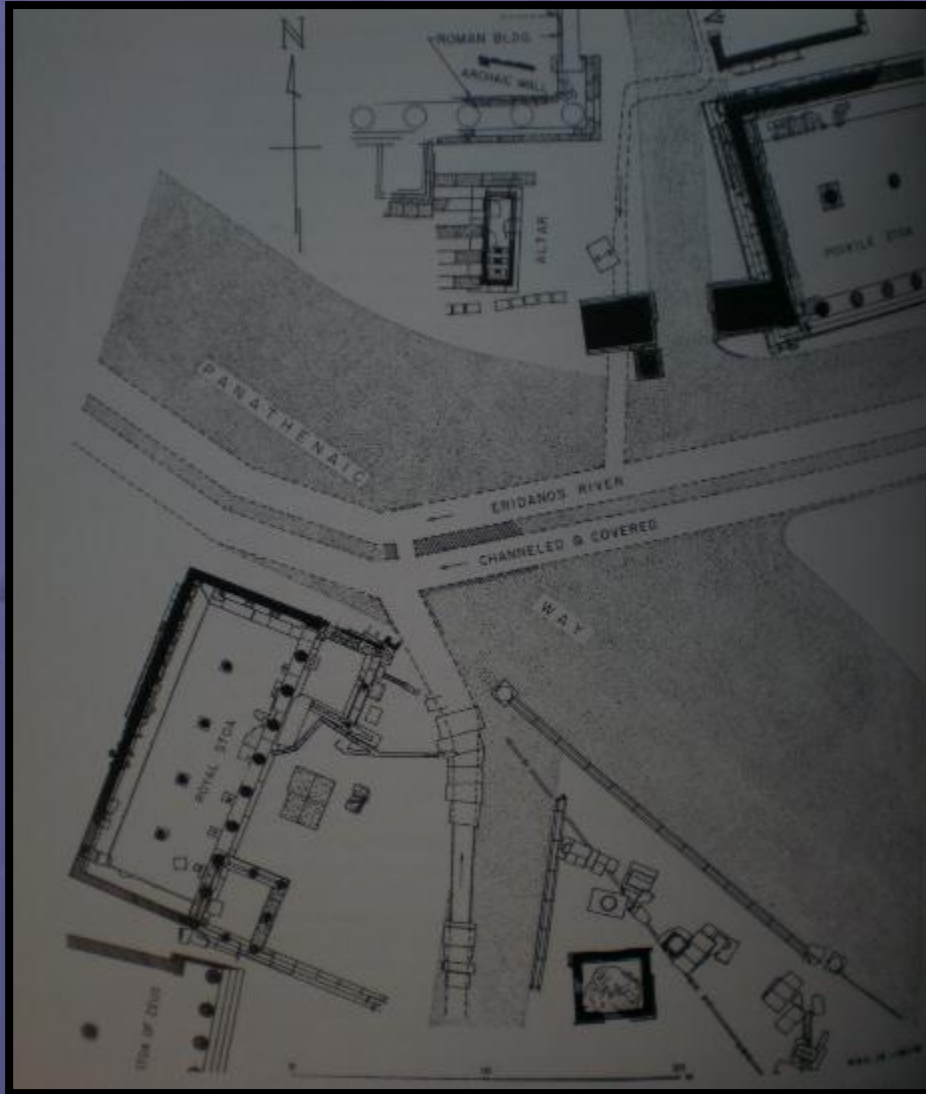
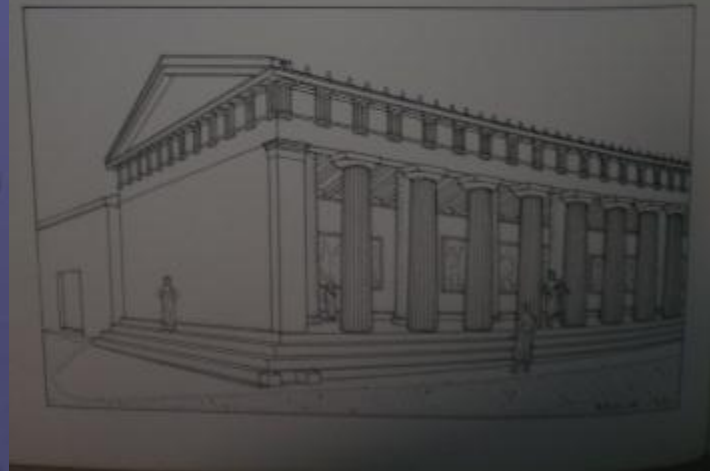
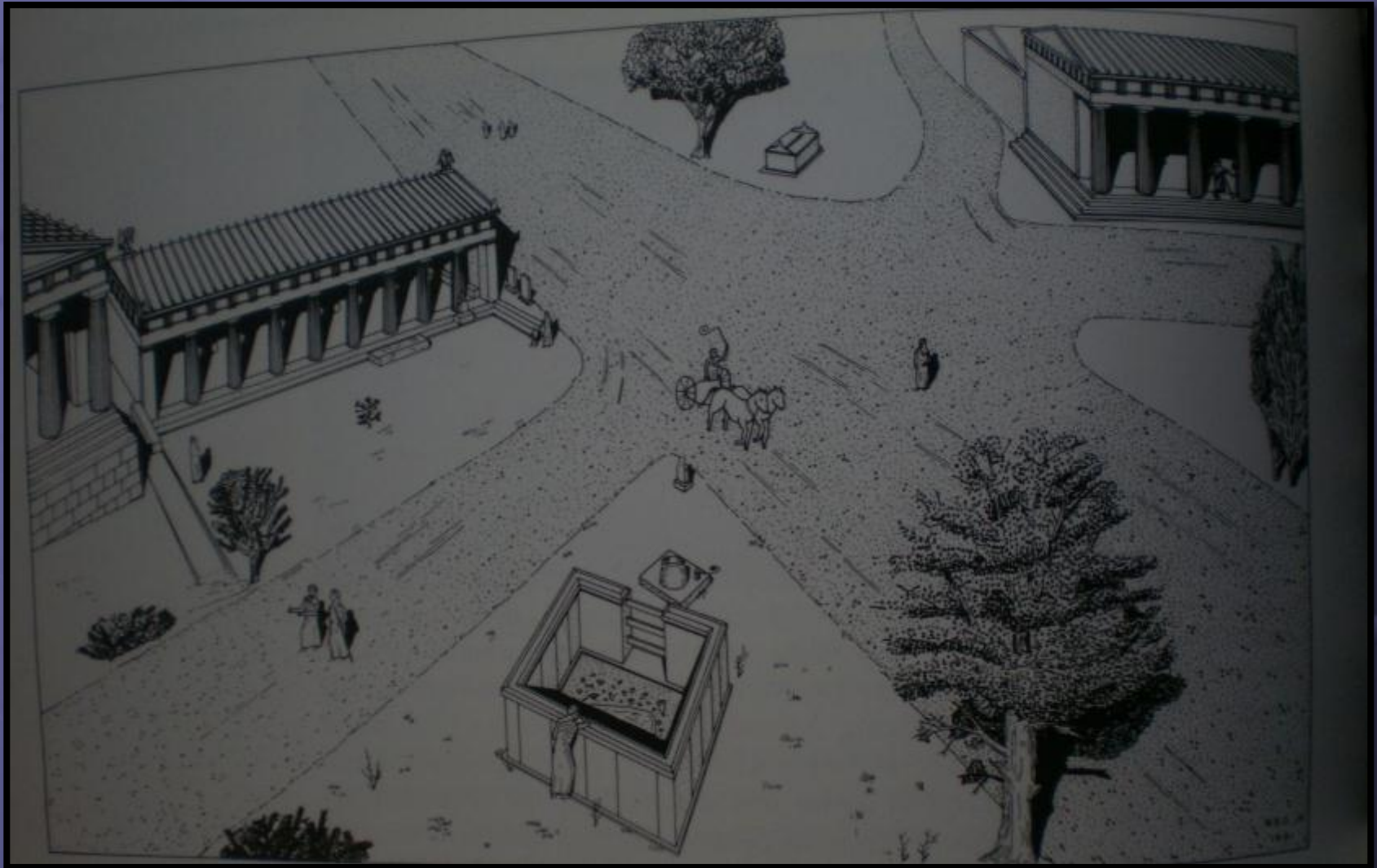

Fig. 46. Restored cross-section (above) and perspective view (below) of the Painted Stoa. The building takes its name from the paintings which hung on the inner walls. During some of Alexander's military exploits, the paintings were translated on removable wooden panels. It is from this famous area that Stoic philosophy takes its name.

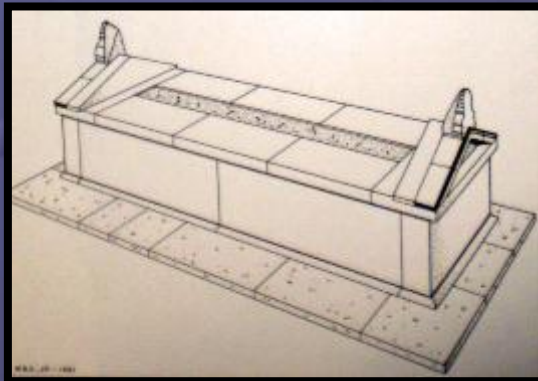
Η ΒΔ. γωνία της αθηναϊκής Αγοράς στο τέλος της κλασικής περιόδου, με τη Βασιλείο Στοά και την αποκαλυφθείσα γωνία της Ποικίλης Στοάς.

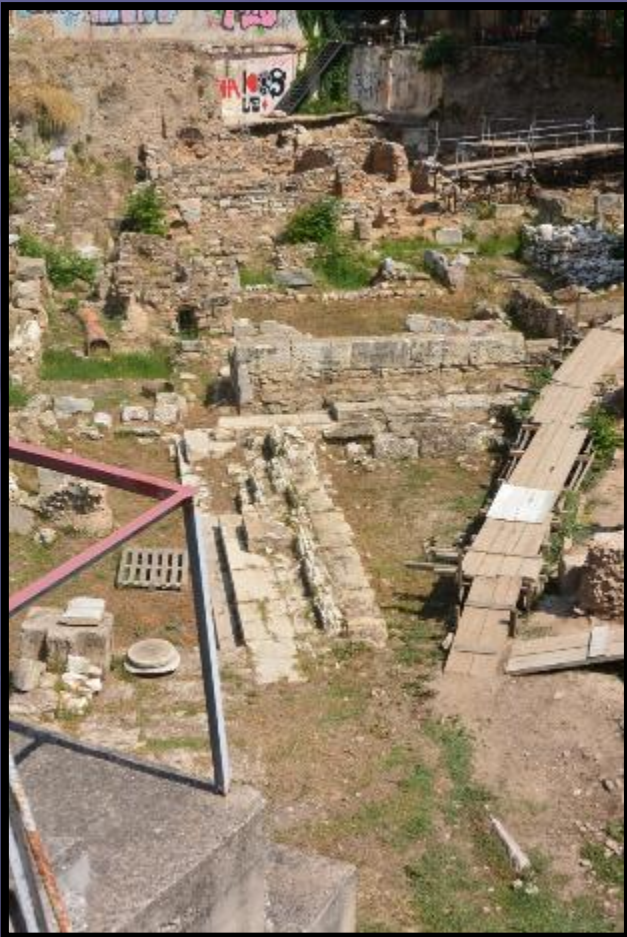
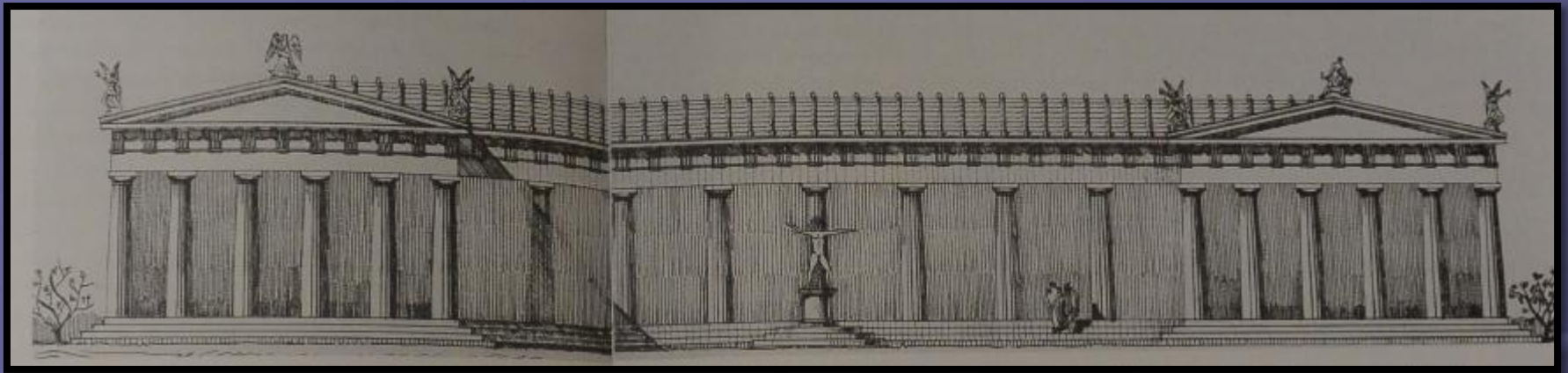
Η ΒΔ. γωνία της Αγοράς σε γραφική αναπαράσταση, με τη Βασιλείο Στοά, την Ποικίλη Στοά, υπαίθριο ιερό-ηρώο και τον βωμό της Αφροδίτης Ουρανίας στα βόρεια.

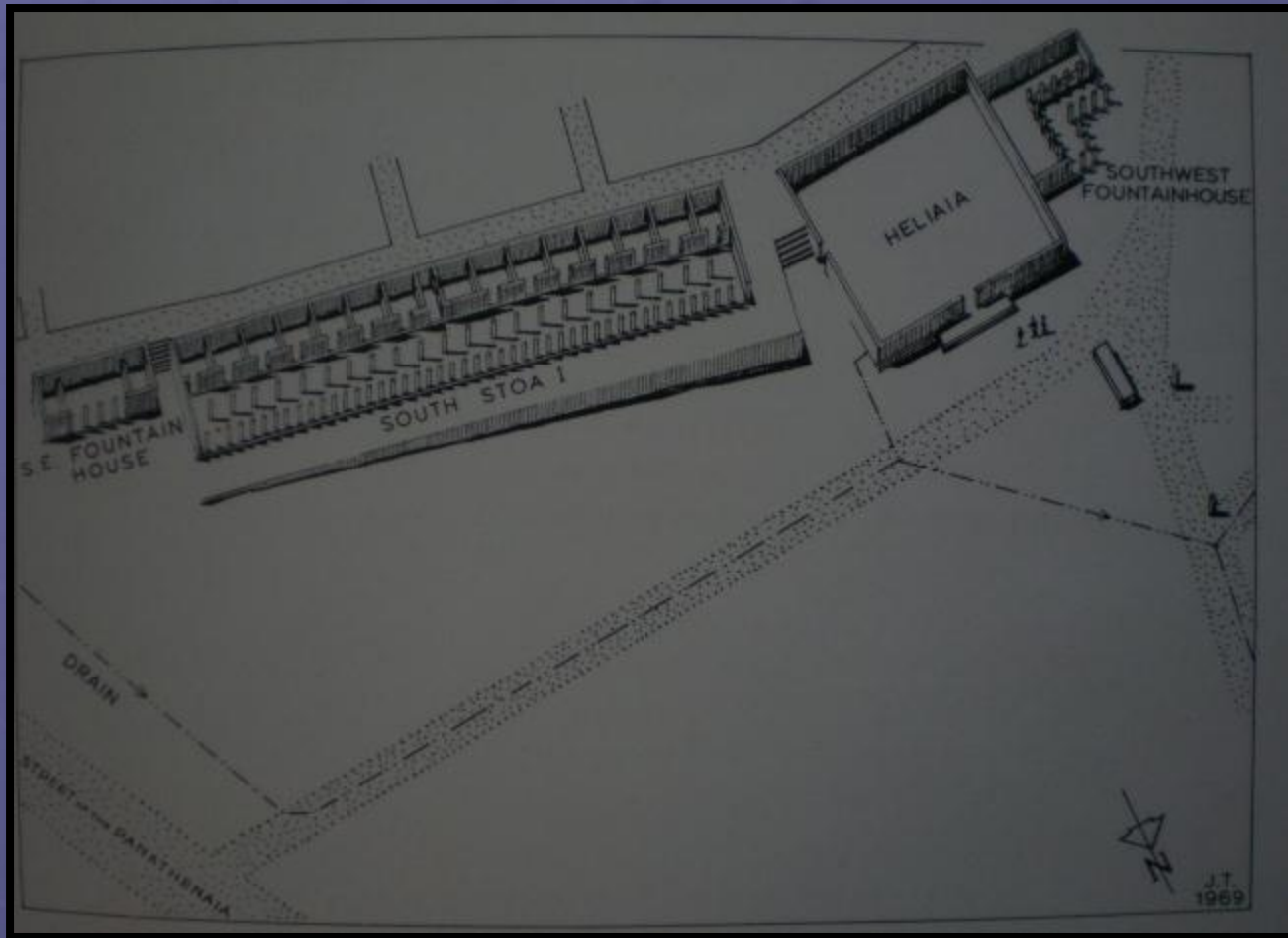
Ο κλασικός βωμός της Αφροδίτης Ουρανίας. Ο ναός της κτίσθηκε βορειότερα στα ρωμαϊκά χρόνια

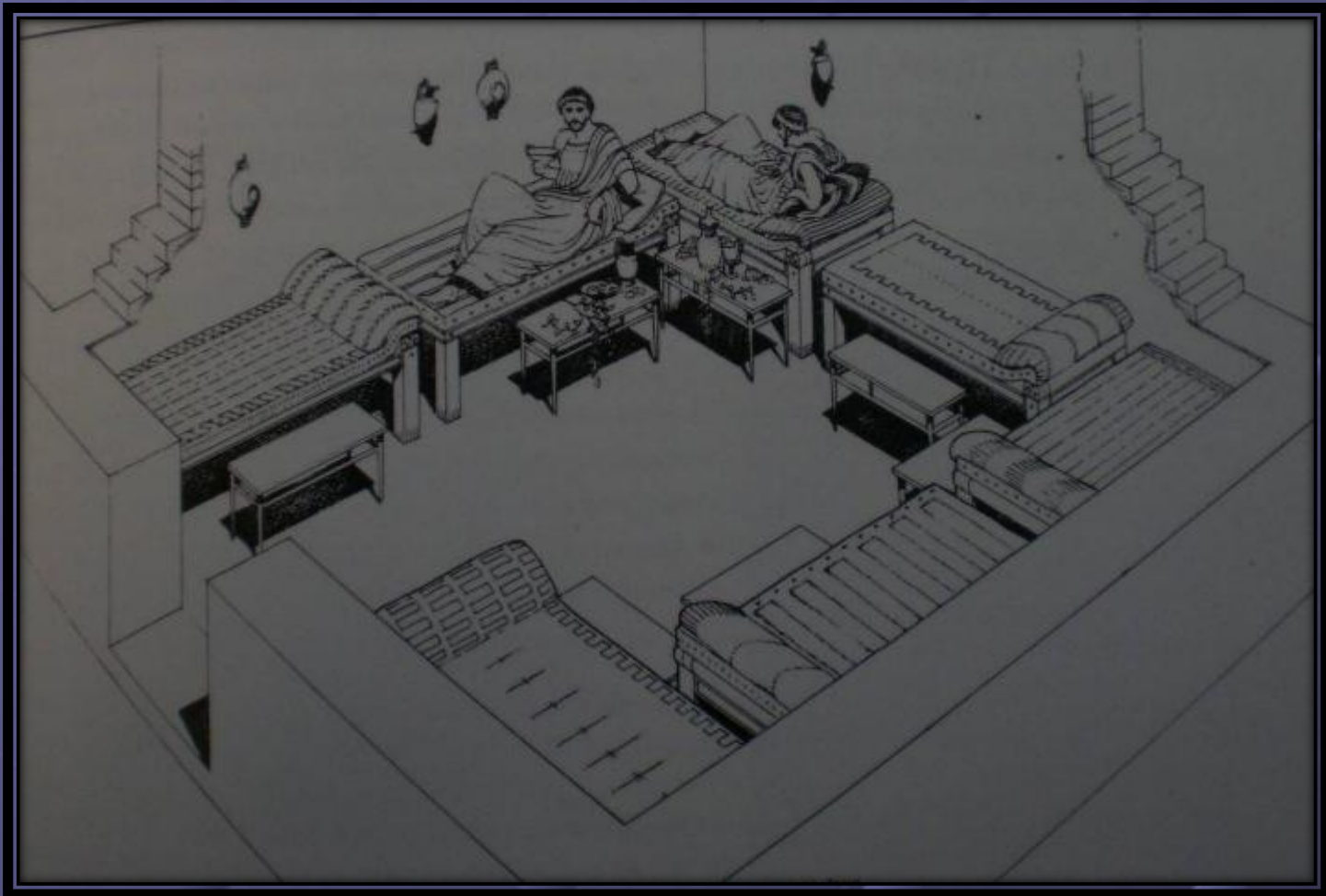

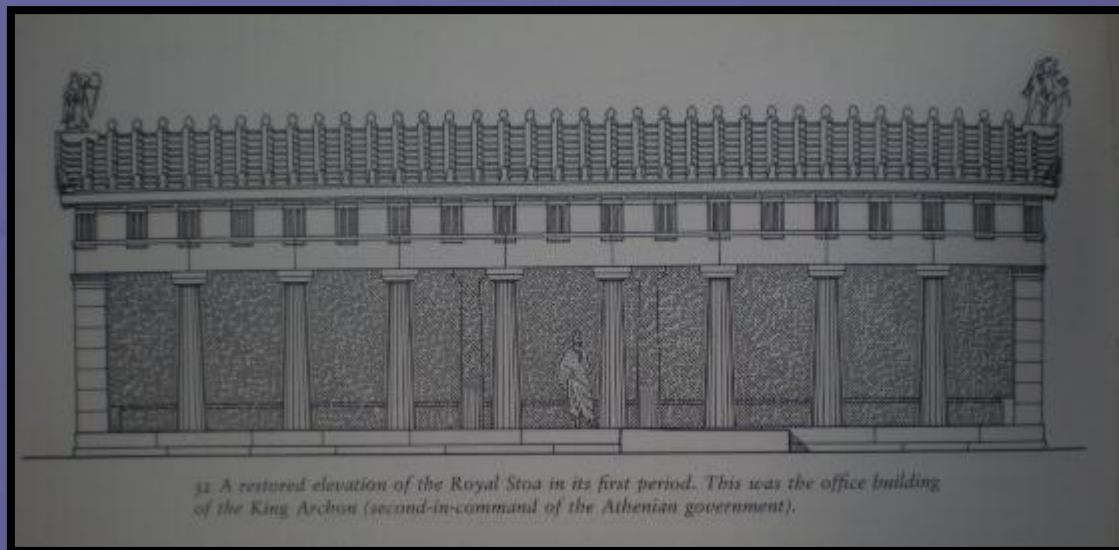
Επάνω η Στοά του Ελευθερίου Διός (430-420 π.Χ.).
Κάτω. Η Ποικίλη Στοά (Κιμώνεια περίοδος). Το τμήμα της
γωνιακής κρηπίδας που έχει αποκαλυφθεί, βόρεια της
σημερινής οδού Αδριανού. Ασπίδα- λάφυρο από τη νίκη
των Αθηναίων κατά των Λακεδαιμονίων στη Σφακτηρία το
425 π.Χ., αναρτημένη στην Ποικίλη Στοά, σήμερα στο
Μουσείο της Αρχαίας Αγοράς.

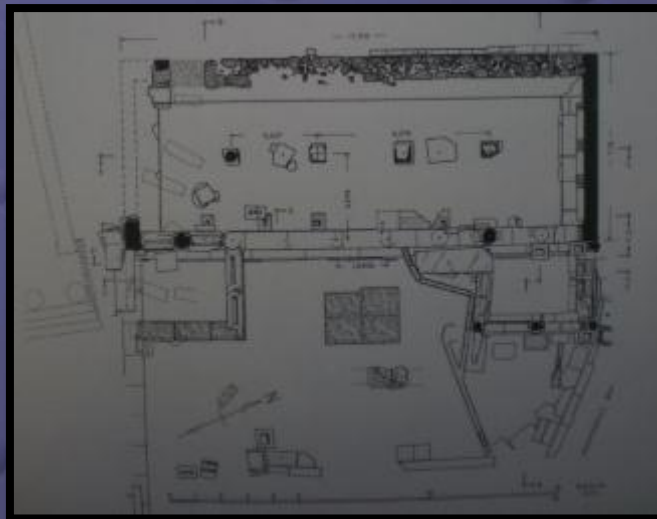
Αθηναϊκή Αγορά. Νότια Στοά.

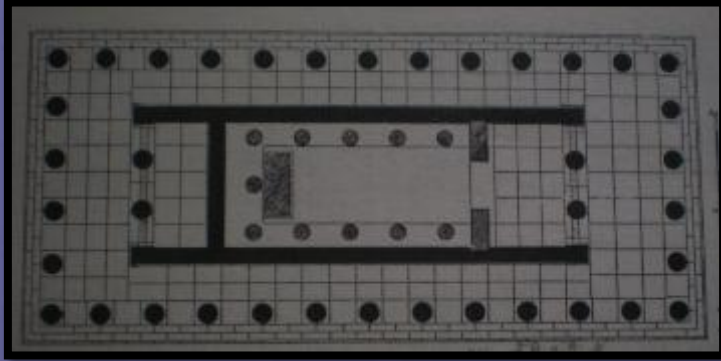

Σίτιση Αθηναίων αξιωματούχων στα δωμάτια της Νότιας Στοάς.

Σχεδιαστική αναπαράσταση της Βασιλείου Στοάς, έδρας του άρχοντα Βασιλέα. Δεξιά η σημερινή κατάσταση, το πρόσθιο κεντρικό τμήμα της Στοάς και το ένα από τα γωνιακά παρασκήνιά της στο πρόσθιο επίπεδο.

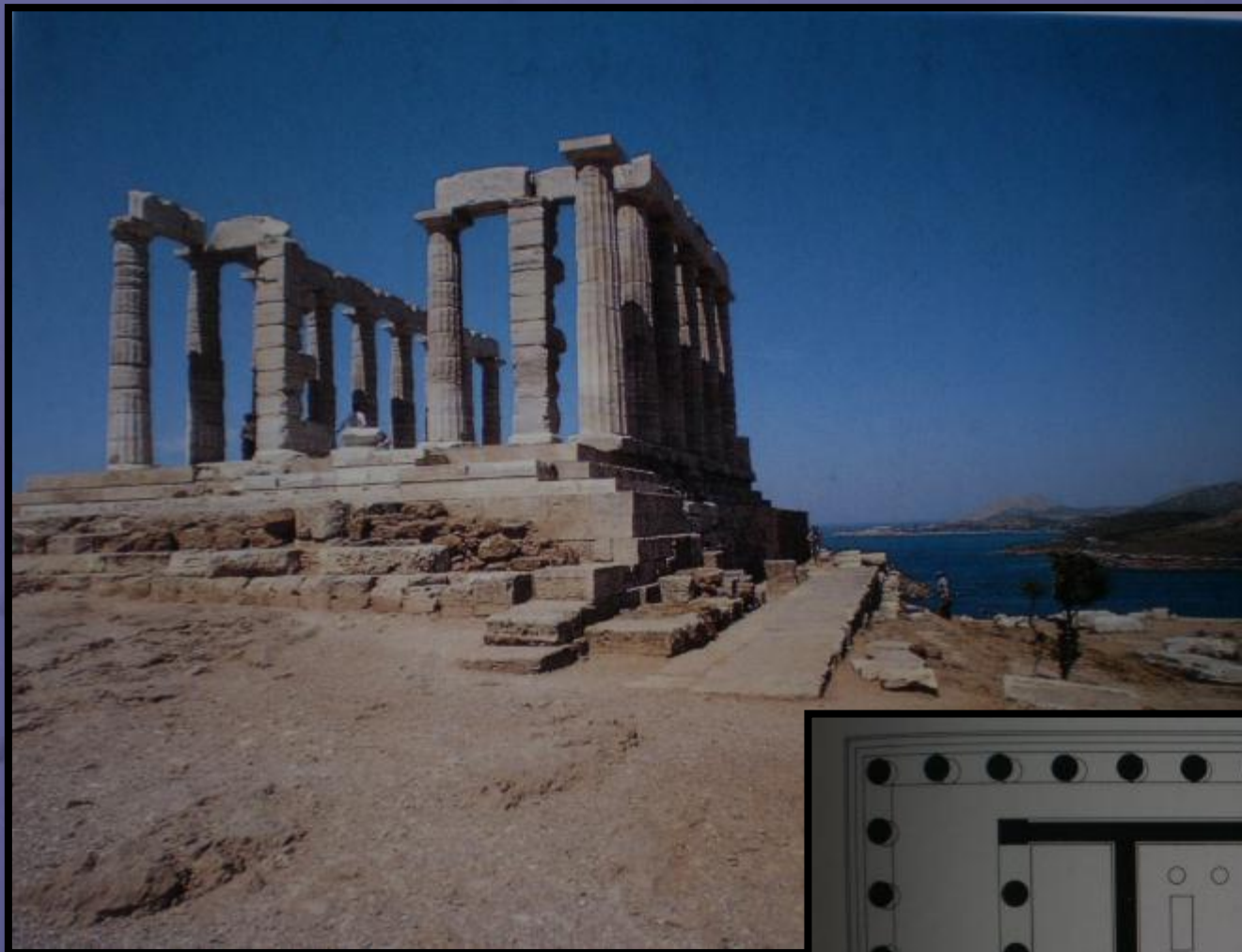
Ναός του Ηφαίστου και της Αθηνάς Ηφαιστείας Εργάνης, στον Αγοραίο Κολωνό, 460-420 π.Χ. Η ύπαρξη πειόσχημης κιονοστοιχίας στο σηκό είναι υποθετική.

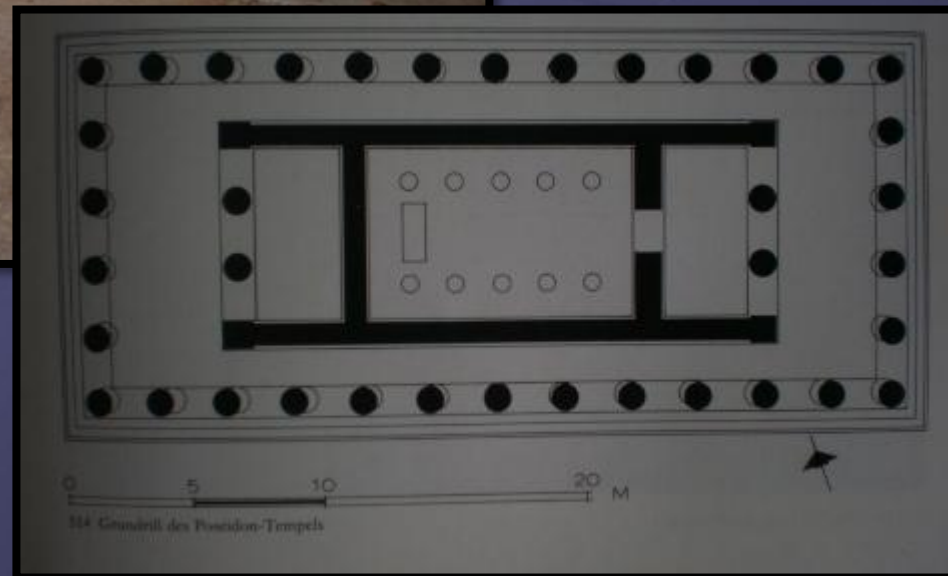
Ο ναός ήταν περίπτερος και δωρικός με ιωνικές ανάγλυφες ζωφόρους πάνω από την είσοδο του προνάου και την είσοδο του οπισθόδομου. Το ανατολικό πτερό διακοσμήειτο εξωτερικά στις τρεις πλευρές με ανάγλυφες μετόπες που απεικόνιζαν τους άθλους του Ηρακλή (εμπρός) και του Θησέα στα πλάγια ως τον τρίτο κίονα της περιστασης σε κάθε μακρά πλευρά.

Θησαυρός των Αθηναίων στους Δελφούς.
Ανάθημα για την νίκη στον Μαραθώνα. 490-
480 π.Χ. Αναστηλωμένος.

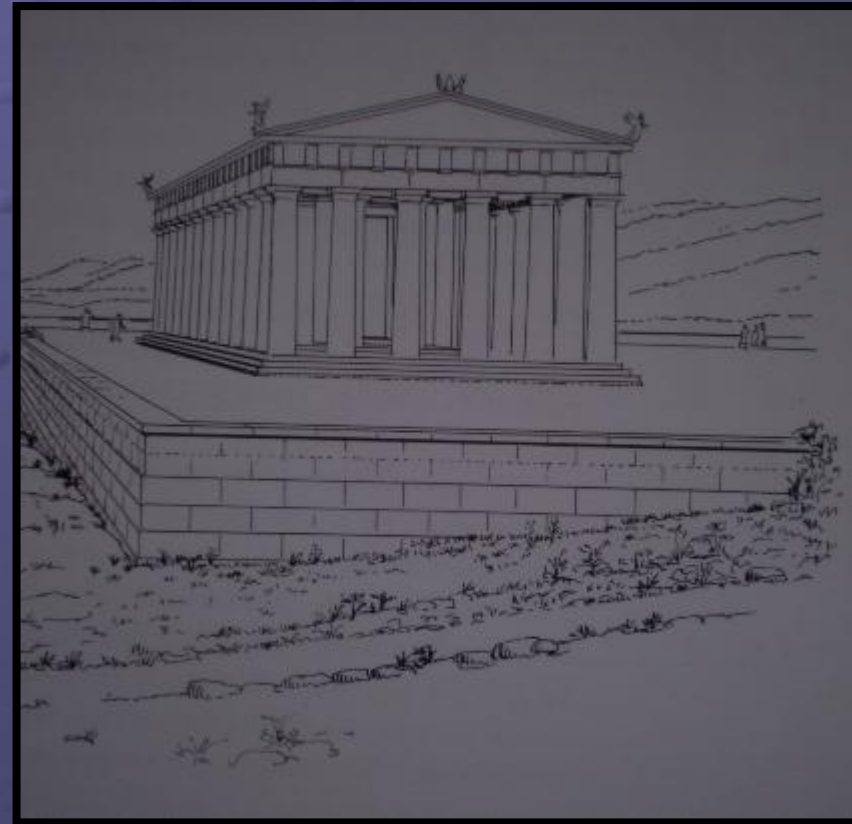

Κλασικός ναός του Ποσειδώνος στο Σούνιο.
444-440 π.Χ. Περίπτερος δωρικός ναός με
ιωνική ανάγλυφη ζωφόρο που περιέτρεχε
εσωτερικά το ανατολικό πτερό, με τρία θέματα:
Γιγαντομαχία, Κενταυρομαχία, άθλοι Θησέα.
Σήμερα τα γλυπτά αυτά φυλάσσονται στο
Αρχαιολογικό Μουσείο Λαυρίου

Σούνιον, κλασικός ναός του Ποσειδώνος σε πόδιον.

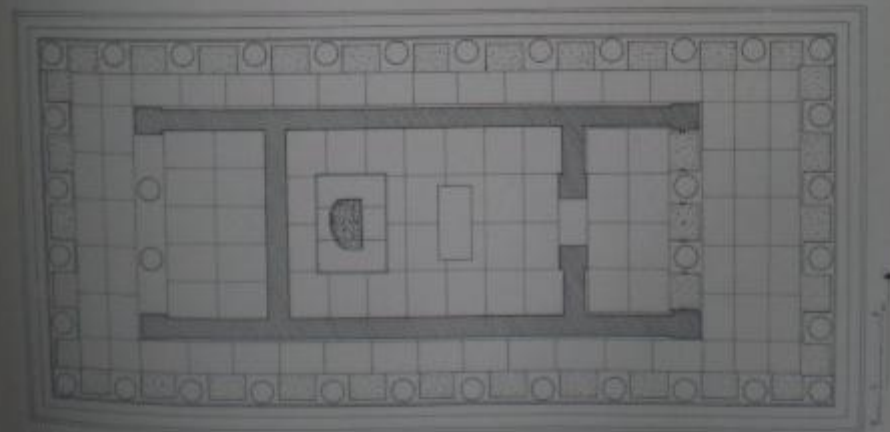

Ναός Αθηνάς Παλληνίδος σε πόδιον.
Σχέδιο Μ. Κορρέ.,

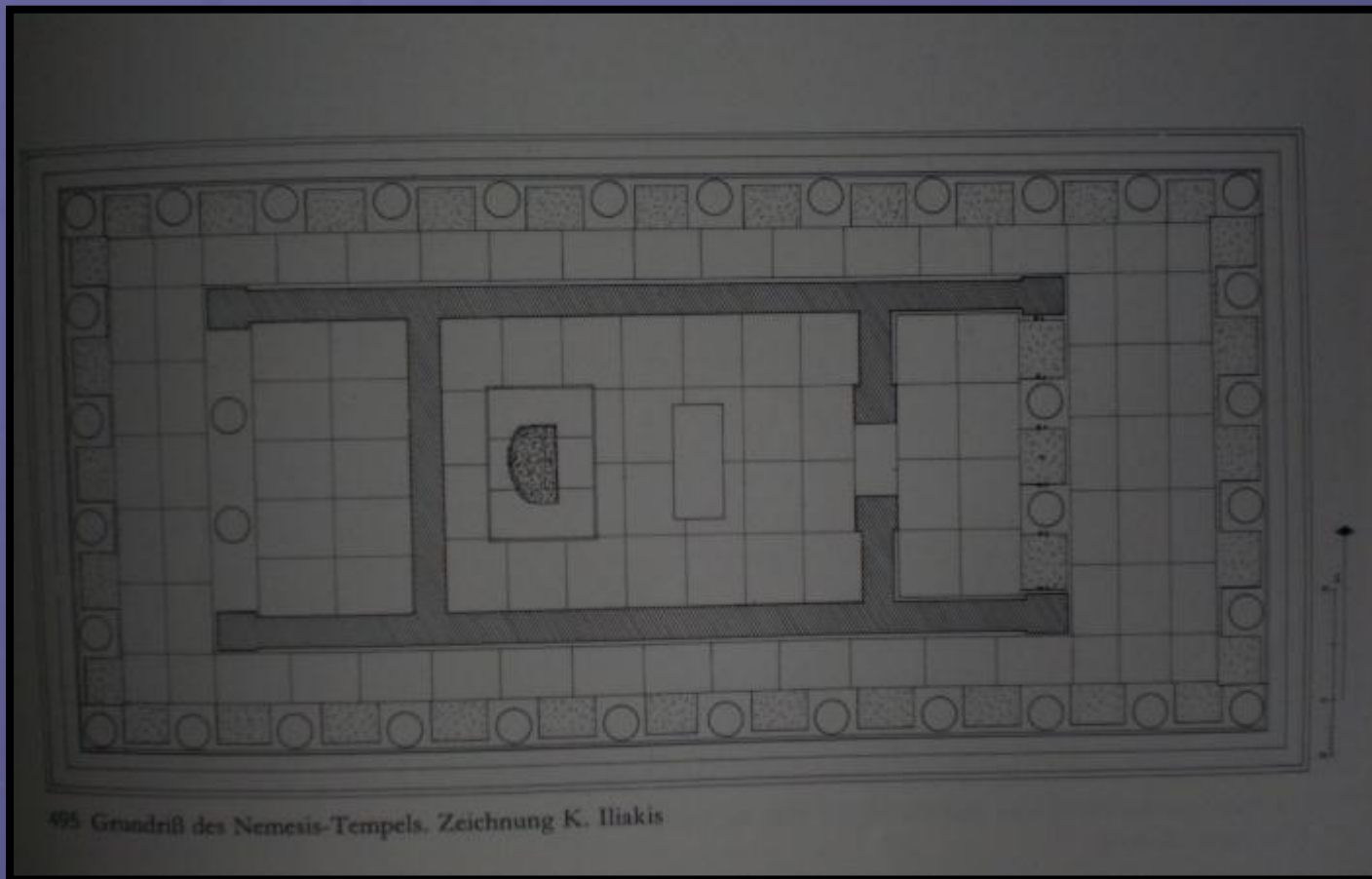

404 Der Nemesis-Tempel. Rekonstruktion der Hauptansicht. Dilettranti, 1817

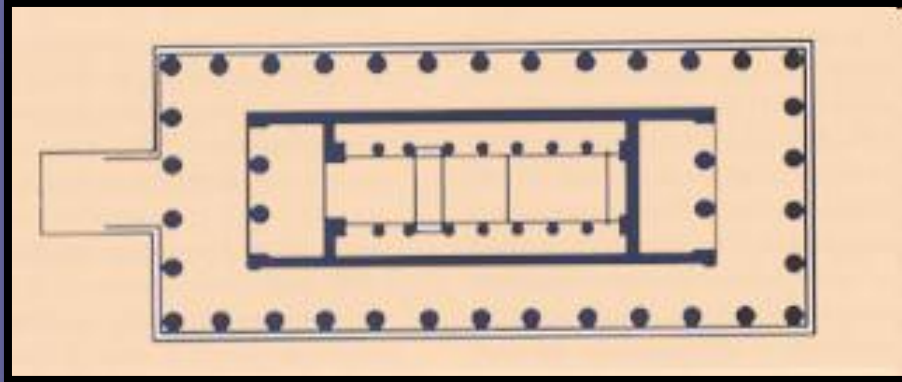

405 Grundriß des Nemesis-Tempels. Zeichnung K. Biskis

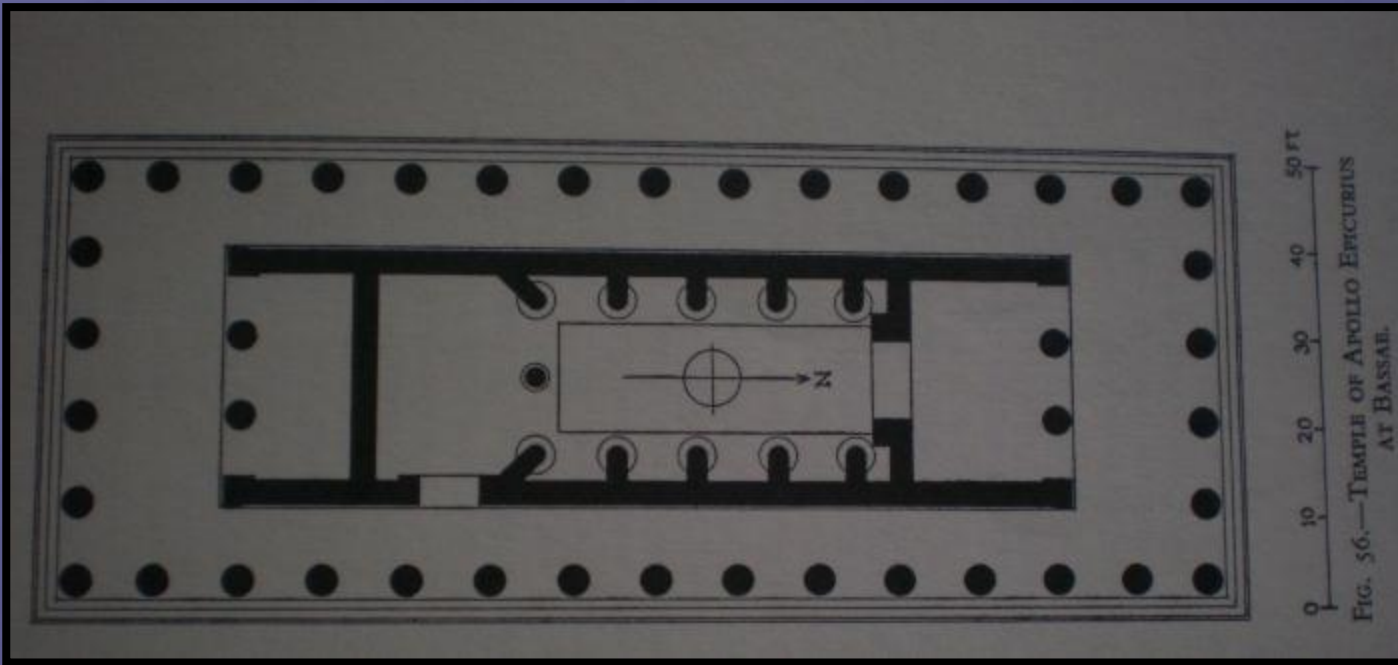
Ναός της Νεμέσεως στον Ραμνούνα

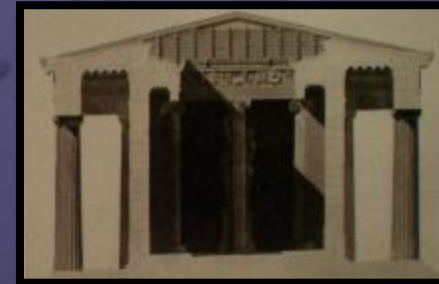
Ναός της Νεμέσως στο Ραμνούντα. Περίπτερος δωρικός ναός . Περ. 450-431 ή 430-420 π.Χ. Έμεινε πιθανότατα ημιτελής λόγω της έκρηξης του Πελοποννησιακού πολέμου (αρράβδωτοι κίονες). Έφερε ιωνική ζωφόρο στο πρόναο που επεκτάθηκε όπως και στο Ηφαίστειο και στο ναό του Ποσειδώνος στο Σούνιο, αλλά δεν διακοσμήθηκε με ανάγλυφα. Γενικά, ο ναός αυτός έφερε μόνον γλυπτά ακρωτήρια. Ο ναός της Νεμέσεως μαζί με το Ηφαίστειο, τον ναό του Ποσειδώνος στο Σούνιο και τον ναό της Αθηνάς Παλληνίδος που μεταφέρθηκε στα ρωμαϊκά χρόνια στην αθηναϊκή Αγορά και λειτούργησε ως ναός του Άρεως, αποδίδονταν παλιότερα σε κοινό αρχιτέκτονα λόγω του κοινού σχεδιασμού τους, αλλά σήμερα θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν κοινές τάσεις στην αρχιτεκτονική γλυπτική της Αθήνας στο γ' τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ.

Ο ναός του Διός στην Ολυμπία, ο κανόνας του δωρικού ρυθμού, 472-457 π.Χ.

Ο ναός του Απόλλωνος Επικουρίου στις Βάσσες Φιγαλείας. Κάτοψη. Ο ναός ήταν περίπτερος δωρικός με εσωτερικούς ιωνικούς κίονες, σύμφυτους μέσω γλωσσοειδών προεξοχών με τους μακρούς τοίχους του σηκού και εσωτερική στις τέσσερις πλευρές του σηκού ιωνική ζωφόρο με τα θέματα της Αμαζονομαχίας και της Κενταυρομαχίας. Είχε πλευρική είσοδο στη μακρά ανατολική πλευρά (είχε προσανατολισμό Β-Ν) και τα μέτωπα προνάου και οπισθοδόμου έφεραν ανά έξι ανάγλυφες μετόπες. Σε αυτό το τελευταίο στοιχείο ακολουθεί το διακοσμητικό πρόγραμμα του ναού του Διός στην Ολυμπία. Είχε επίσης έναν μοναδικό κορινθιακό κίονα (τον πρωιμότερο γνωστό) στο βάθος του σηκού. Άσκησε περαιτέρω επίδραση με τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό του στην Πελοπόννησο (ναός Αθηνάς Αλέας στην Τεγέα 4^{ου} αι. π.Χ.).

Αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες ναού
Απόλλωνος Επικουρίου (βάση σύμφυτου
εσωτερικού ιωνικού κίονα) και τμήμα
ιωνικής ζωφόρου του με Αμαζονομαχία στο
Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο.

Ο ναός του Απόλλωνος
Επικουρίου όπως σώζεται
σήμερα κάτω από
στέγαστρο. Η φθορά του
ασβεστολιθικού υλικού
και η σήμανση της θέσης
του μοναδικού
κορινθιακού κίονα, κοντά
στην πλευρική είσοδο του
σηκού.

Βιβλιογραφία-Πηγές Εικόνων

Β. Λαμπρινουδάκης, *Οικοδομικά Προγράμματα στην Αρχαία Αθήνα από το 479 ως το 431 π.Χ.*, Αθήνα 1986.

J. Travlos, *Bildlexikon zur Topographie des antiken Attika*, Tübingen 1988.

Μ. Κορρές, Κλασική αθηναϊκή αρχιτεκτονική, στο Χ. Μπούρας επιμ., *Αθήναι από την Κλασική εποχή έως Σήμερα (5^{ος} αι. π.Χ. – 2000 μ.Χ.)*, Αθήνα 2000.

J. M. Camp, *Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας*, Αθήνα 2005.

I. Jenkins, *Greek Architecture and Its Sculpture*, Cambridge Mass 2006.

J. M. Barringer, *Art, Myth and Ritual in Classical Greece*, Cambridge, New York 2008.

Ι. Λεβέντη, *Πόλη σε Κρίση. Αρχιτεκτονική Γλυπτική της Αθήνας στην Περίοδο του Πελοποννησιακού Πολέμου*, Αθήνα 2014.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Οι φωτογραφίες από μουσεία έχουν δημιουργηθεί από τη διδάσκουσα του μαθήματος, επίκουρη
καθηγήτρια Ιφιγένεια Λεβέντη

Το copyright έργων τρίτων ανήκει εξ ολοκλήρου στους δημιουργούς τους. Τα έργα χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο του μαθήματος αποκλειστικά για εκπαιδευτικούς και μη εμπορικούς σκοπούς.